

TOPLANMALI SIRLAR
(1000 °C – 1200 °C)

Emel MÜLAYİM
Yüksek Lisans Tezi

Eskişehir – 1999

TOPLANMALI SIRLAR

(1000 °C - 1200 °C)

Emel MÜLAYİM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seramik Ana Sanat Dalı

Danışman : Yrd. Doç. Sadettin AYGÜN

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**

Mayıs- 1999

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

TOPLANMALI SIRLAR (1000⁰c- 1200⁰c)

Emel Mülayim
Seramik Ana Sanat Dalı
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs 1999
Danışman: Yrd. Doç. Sadettin Aygün

Artistik sır tanımlamaları içinde yer alan toplanmalı sirlar, üzerinde buldukları bünye ile sır arasındaki genişleme farklılığından ortaya çıkarlar. Bunun sonucunda farklı derecelerde ve farklı renklendiricilerle artistik doku ve görünüş ortaya koyarlar.

Bu araştırmada, toplanma meydana getiren hammadde ve oksitlerle denemeler yapıldı. Bu denemeler 1000⁰c - 1200⁰c' de döküm ve şamot çamurlarına uygulandı. Renklendirme aşamalarından sonra farklı doku ve görünüşte cazip sirlar elde edildi. Olumlu veya olumsuz tüm deneme sonuçları değerlendirmeye alındı. Hangi oranda ve hangi derecede toplanmalı sır elde edileceği böylelikle kesin olarak belirlendi. Yapılan denemeler sonucunda başarılı toplanmalı sirlar elde edildi.

ABSTRACT**CRAWLING GLAZES (1000° c – 1200° c)****Emel MÜLAYİM****Ceramic Programme****Anadolu University Social Science Institute May – 1999****Adviser : Yrd. Doç. Sadettin AYGÜN**

Crawling glazes defined under the topic of artistic glazes, forms due to the difference between the body and the glaze. Different firing degrees and coloring result as artistic texture and image.

In this research, raw materials and oxides that causes crawling tested. In this tests stoneware and şamot clay were used in firing degrees 1000° c – 1200° c. After the steps of coloring, attractive texture and images were formed. All the test results, either negative or positive, took place in the research evalvating process, so we certainly defined how much firing and in which degree crawling glazes forms trough the tests. Successful crawling glazes were formed.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd.Doç.Sadettin AYGÜN

Üye : Doç.Dr.Şerife ÖZÜDOĞRU

Üye : Yrd.Doç.Sibel SEVİM

Emel MÜLAYİM'in "Toplanmalı Sırlar (1000 °C-1200 °C)" başlıklı tezi 14 Haziran 1999 tarihinde, yukarıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Seramik Anasanat Dalında yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın amacı, her an bulunabilecek seramik hammaddeleri ile artistik sırlar grubunda yer alan toplanmalı sırları elde etmektir. Seramik literatürlerinde toplanmalı sır hakkında fazla bir bilgiye rastlanmamaktadır. Çünkü yerli ve yabancı kaynaklarda “sır hatası” olarak geçmektedir.

Oysa sırda toplanma, artistik amaç yönünden çok önemli bir yer işgal etmektedir. Bu araştırma ile toplanmalı sırlar hakkında bir çok yönden veri elde edilmiştir. Daha sonra sonuçlar itibariyle artistik sırlar içindeki yeri değerlendirilmiştir.

Bu konu hakkında araştırma yapmak isteyenlere, bu araştırma sonuçlarının yol göstereceğine inanıyorum.

Konuyla ilgili araştırma ve çalışmalarım sırasında, okulumuzda sağladığı imkanlar için Bölüm Başkanımız Prof. Zehra Çobanlı'ya, yönlendirme ve eleştirilerinden dolayı tez danışmanım, Yrd. Doç. Sadettin Aygün'e, seramik teknolojisi alanındaki bilgilerini esirgemeyen hocalarım; Yrd. Doç. Soner Genç'e, Yrd. Doç. Dr. Münevver Çakı'ya ve Yrd. Doç. Dr. Güner Sümer'e, çalışmalarım esnasında maddi, manevi desteklerini eksik etmeyen anneme, babama teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
DEĞERLENDİRME KURULU VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI ..	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
RESİMLER LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
TABLolar LİSTESİ	xiv
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARTİSTİK SERAMİK SIRLARI

I. Kısım

ARTİSTİK SERAMİK SIRLARININ TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

1 - Artistik Seramik Sırlarının Tanımı	2
2 - Artistik Seramik Sırlarının Çeşitleri	2

II. Kısım

ARTİSTİK SERAMİK SIRLARININ PIŞIRIM YÖNTEMLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI

1 . Nötr Fırın Atmosferinde Pişirilen Artistik Seramik Sırları	3
1.1 - Akıcı Sırlar	3
1.2 - Aventurin Sırlar X	3
1.3 - Krakle Sırlar X	4

1.4 -	Kristal Sırlar	4
1.5 -	Kül Sırları	4
1.6 -	Mat Sırlar	5
1.7 -	Toplanmalı Sırlar	5
2 .	İndirgen Fırın Atmosferinde Pişirilen Seramik Sırları	5
2.1 -	Çin Kırmızısı Sırlar	5
2.2 -	Lüsterli Sırlar	6
2.3 -	Selodon Sırlar	6
3 .	Özel Pişirim Yöntemleri İle Elde Edilen Artistik Seramik Sırları	6
3.1 -	Raku Sırları	6
3.2 -	Tuz Sırları	7

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLANMALI SIRLAR

I. Kısım

GENLEŞME FARKLILIĞINDAN ORTAYA ÇIKAN ARTİSTİK SIRLAR VE TOPLANMALI SIRLAR

1 .	Genleşme Farklılığından Ortaya Çıkan Artistik Sırlar	8
1.1 -	Krakle Sırlar	8
1.1.a -	Doğal Krakle Sırlar	9
1.1.b -	Sıraltı Krakle Sırlar	9
1.1.c -	<u>Mat Krakle Sırlar</u>	9
1.2 -	Deri Krakle Sırlar	10
2 .	Toplanmalı Sırlar	10
1.1 -	Toplanmalı Sırlar	10
1.2 -	Toplanmalı Sırı Oluşturan Özellikler	12
1.3 -	Toplanmalı Sırın Hazırlanması	15
1.4 -	Toplanmalı Sırın Pişirilmesi	15

II. Kısım

TOPLANMALI SIRLARIN BÜNYESİNDE KULLANILAN OKSİTLER

1.	Toplanmalı Sırların Bünyesinde Kullanılan Bazik Oksitlerin Özellikleri	18
	1.1 - Bakır Oksit (CuO)	18
	1.2 - Çinko Oksit (ZnO)	18
	1.3 - Demir Oksit (FeO)	19
	1.4 - Kalsiyum Oksit (CaO)	19
	1.5 - Kobalt Oksit (CoO)	19
	1.6 - Kurşun Oksit (PbO)	20
	1.7 - Magnezyum Oksit (MgO)	20
	1.8 - Sodyum Oksit (Na ₂ O)	20
2.	Toplanmalı Sırların Bünyesinde Kullanılan Amfoter Oksitlerin Özellikleri	20
	2.1 - Alüminyum Oksit (Al ₂ O ₃)	21
	2.2 - Demir Oksit (Fe ₂ O ₃)	21
	2.3 - Krom Oksit (Cr ₂ O ₃)	21
3.	Toplanmalı Sırlar Bünyesinde Kullanılan Asidik Oksitlerin Özellikleri	21
	3.1 - Kalay Dioksit (SnO ₂)	22
	3.2 - Mangan Dioksit (MnO ₂)	22
	3.3 - Titan Dioksit (TiO ₂)	22

III. Kısım

TOPLANMALI SIR DENEMELERİNDE KULLANILAN BÜNYE ÖZELLİKLERİ VE ANALİZLERİ

1 -	Çamurun Bünyesinde Kullanılan Killerin Özellikleri ve Analizleri .	23
	1.1 - Döküm Çamuru (Stoneware)	23
	1.2 - Şamot Çamuru	24

2 .	Sırın Bünyesinde Kullanılan Killerin Özellikleri ve Analizleri	24
2.1 -	Kırmızı Çamur	24
2.2 -	T.155 Döküm Kili	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLANMALI SIRDA YÜZEY GERİLİMİ VE VİZKOSİTE

I. Kısım

1 .	Toplanmalı Sırda Yüzey Gerilimi, Önemi, Nedenleri ve Hesaplanması	27
1.1 -	Yüzey Gerilimi	27
1.2 -	Toplanmalı Sırda Yüzey Geriliminin Önemi	28
1.3 -	Toplanmalı Sırda Yüzey Geriliminin Nedenleri	28
1.4 -	Toplanmalı Sırda Yüzey Geriliminin Hesaplanması	29
2 .	Toplanmalı Sırda Vizkosite	30

II. Kısım

TOPLANMALI SIR DENEMELERİNİN DEĞERLENDİRME SONUÇLARI RENKLENDİRİLMELERİ VE FOTOĞRAFLARI

2.1 -	Denemesi Yapılan Tüm Sırların Seger, Yüzey Gerilim ve Değerlendirme Sonuçlarının Tablo İle Gösterilmesi	31
2.2 -	Seger Üçgenlerinde Toplanma Oluşturan Bölgelerin Fotoğrafları ve Şekilleri	124
2.3 -	Toplanmalı Sırların Renkli Oksitlerle Yapılan Deney Sonuçları ve Fotoğrafları	133
2.4 -	Toplanmalı Sırların Astarlı Denemeleri ve Fotoğrafları	141

2.5 - Olumlu Sonuç Veren Toplanmalı Sır Uygulamalarından Örnekler	142
SONUÇ	143
KAYNAKÇA	144

RESİMLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Resim.1 - Toplanmalı Sır Detayı (Birks, Tony. Pottery, 1979, s.70).	10
Resim.2 - Renklendirilmiş Farklı Dokulardaki Toplanmalı Sırlar (Gartside, 1996, s.27).	11
Resim.3 - Toplanmalı Sır Detayı (McKee, Charles. 1984, s.71).	12
Resim.4 - Bulut Kenarlı Toplanmalı Sır (Birks, Tony. Pottery, 1979, s.71). . . .	13
Resim.5 – Yüzey Gerilimi Fazla Olan Toplanmalı Bir Sırın Oluşumu (Hopper, Robin. 1984, s.104).	27

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil.1 - Kabarma (Yıldırım, 1993, s.169)	16
Şekil.2 - Toplanma (Yıldırım, 1993, s.169)	17
Şekil.3 - Çamur ve Sırım Genleşme Eğrisi (Arcasoy, 1988, s.221)	28
Şekil.4-5 Seger Üçgeni	124
Şekil.6-7 Seger Üçgeni	125
Şekil.8-9 Seger Üçgeni	126
Şekil.10-11 Seger Üçgeni	127
Şekil.12-13 Seger Üçgeni	128
Şekil.14-15 Seger Üçgeni	129
Şekil.16-17 Seger Üçgeni	130
Şekil.18-19 Seger Üçgeni	131
Şekil.20-21 Seger Üçgeni	132

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo.2.1 - Denemesi Yapılan Tüm Sırların Seger Yüzey Gerilim ve Değerlendirme Sonuçlarının Tablo ile Gösterilmesi.....	31
Tablo.2.3 - Toplanmalı Sırların Renkli Oksitlerle Yapılan deney Sonuçları ve Fotoğrafları.....	133

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

					<u>Sayfa</u>
Fotoğraf.1-2	Seğer Üçgenlerinde	Toplanma	Oluşturan	Bölgelerin	
	Fotoğrafları				124
Fotoğraf.3-4	Seğer Üçgenlerinde	Toplanma	Oluşturan	Bölgelerin	
	Fotoğrafları				125
Fotoğraf.5-6	Seğer Üçgenlerinde	Toplanma	Oluşturan	Bölgelerin	
	Fotoğrafları				126
Fotoğraf.7-8	Seğer Üçgenlerinde	Toplanma	Oluşturan	Bölgelerin	
	Fotoğrafları				127
Fotoğraf.9-10	Seğer Üçgenlerinde	Toplanma	Oluşturan	Bölgelerin	
	Fotoğrafları				128
Fotoğraf.11-12	Seğer Üçgenlerinde	Toplanma	Oluşturan	Bölgelerin	
	Fotoğrafları				129
Fotoğraf.13-14	Seğer Üçgenlerinde	Toplanma	Oluşturan	Bölgelerin	
	Fotoğrafları				130
Fotoğraf.15-16	Seğer Üçgenlerinde	Toplanma	Oluşturan	Bölgelerin	
	Fotoğrafları				131
Fotoğraf.17-18	Seğer Üçgenlerinde	Toplanma	Oluşturan	Bölgelerin	
	Fotoğrafları				132
Fotoğraf – 19	Döküm (1000 ^o) Çamuru, Fe ₂ O ₃ 'lü Aventürinli Deneme ...				138
Fotoğraf – 20	Döküm (1000 ^o) Çamuru, Fe ₂ O ₃ 'lü Deneme				138
Fotoğraf – 21	Döküm (1000 ^o) Çamuru, CoO'lu Deneme				138
Fotoğraf – 22	Döküm (1000 ^o) Çamuru, CoO'lu Deneme				138
Fotoğraf – 23	Farklı Renklendirici Oksitlerle Döküm (1200 ^o) Çamuru Denemeleri				139
Fotoğraf – 24	Farklı Renklendirici Oksitlerle Döküm, Şamot (1200 ^o) Çamuru Denemeleri				139
Fotoğraf – 25	Döküm (1000 ^o) Çamuru, MnO ₂ 'li Deneme				140

Fotoğraf – 26	Döküm (1000 ^o) Çamuru, Fe ₂ O ₃ 'lu Deneme	140
Fotoğraf – 27	Şamot – Döküm (1000 ^o - 1200 ^o), Farklı Renklendirici Oksitlerle Yapılan Denemelerin Ayrıntısı	140
Fotoğraf – 28	Şamot (1000 ^o) Çamuru, Fe ₂ O ₃ 'lü Deneme	141
Fotoğraf – 29	Şamot (1000 ^o) Çamuru, Cr ₂ O ₃ 'lü Deneme	141
Fotoğraf – 30	Döküm (1000 ^o) Çamuru, CoO'lu Deneme (Astar ile)	141
Fotoğraf – 31	Döküm (1000 ^o) Çamuru, CuO'lu Deneme (Astar ile)	141
Fotoğraf – 32	Toplanmalı Sır Uygulamasından Detay	142
Fotoğraf – 33	Toplanmalı Sır Uygulamasından Detay	142
Fotoğraf – 34	Toplanmalı Sırın Yatay Yüzeyde Uygulanması	143
Fotoğraf – 35	Toplanmalı Sırın Dikey Yüzeyde Uygulanması	143

GİRİŞ

Toplanmalı sırlar genişleme farklılığından ortaya çıkan sır grupları içinde yer alırlar. Toplanmalı sırn özelliği pişme esnasında, sırn bünyeden çekilmesiyle damarlar ve adacıklar şeklinde, görölüp zemindeki sır veya çamurun ortaya çıkmasıdır.

Yapısı gereği zengin görünüş özellikleri sunan toplanmalı sırlar hammadde, oksit, ve dış etkenlerin farklı özellikleri gereği ortaya çıkarlar. Magnezyum karbonat, üleksit, sülyen, çinko, titan, kalay, dolomit ve sodyum feldspat gibi seramik hammaddelerinin toplanmadaki etkileri 1000 -1200⁰c'de pişirilerek sonuçları bu araştırmada irdelenmiş ve ideal oran, hammadde ve derece saptanmıştır.

Beş ayrı renklendirici oksit ve astar ile olumlu sırlar tekrar denenmiş ve toplanmalı sırların artistik görünümde ne kadar çok zengin olanak sunacağı ortaya konmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARTİSTİK SERAMİK SIRLARI

I. Kısım

ARTİSTİK SERAMİK SIRLARININ TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

1. Artistik Seramik Sırlarının Tanımı

Sundukları doku ve renk özelliklerinden dolayı sanatsal amaçla kullanılan ve estetik kaygı güdülen seramik ürünlerde tercih edilen sırlar gurubu artistik sırlar olarak adlandırılır. “Artistik sır adı altında toplanan sırlar, endüstriyel üretimde az kullanılan veya hiç kullanılmayan, buna karşın endüstriyel yöntemler ile üretilen parçaları da kapsamak üzere, kullanıldığı her ürüne sanatsal değer katan sırlardır” (Arcasoy, 1988, s.226).

“Artistik sırların çoğu, detaylı bir ön araştırma ile kendilerine özgü üretim yöntemlerinin uygulanması ile üretilirler” (Genç, P., 1994, s. 2).

2. Artistik Seramik Sır Çeşitleri

Artistik sırlar kendi içinde doku, yapım özellikleri , ve görünüş farklılıklarıyla gruplara ayrılırlar. Bu ayrılmanın sebebi kullanılan malzeme ve pişirim yönteminin çeşitliliğinden kaynaklanır.

Artistik sırlar yapım özelliklerine göre şu gruplar altında toplanırlar; mat sırlar, krakle sırlar, toplanmalı sırlar, akıcı sırlar, kristal sırlar, aventurin sırlar, kül sırları , redüksiyon sırlar. Redüksiyon sırlar ise kendi içinde; lüsterli, çin kırmızısı, selodon sırlar, raku ve tuz sırları olmak üzere gruplara ayrılırlar.

II. Kısım

ARTİSTİK SERAMİK SIRLARININ PİŞİRİM YÖNTEMLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI

1. Nötr Fırın Atmosferinde Pişirilen Artistik Seramik Sırları

Elektrik enerjisiyle çalışan, doğal pişirimin olduğu ve dışarıdan herhangi bir müdahalenin yapılmadığı fırın atmosferine “nötr fırın atmosferi” denir.

1.1- Akıcı Sırlar

Yapılarındaki erime noktaları düşük malzemeler nedeniyle, pişirim sırasında normalden fazla akan artistik sırlardır. “Genellikle mat veya az akışkan parlak sırların üzerine sürülerek kullanılan akıcı sırlar, pişme sırasında diğer sır ile karışarak parça üzerinde ilginç artistik dokular oluştururlar” (Arcasoy, 1988, s.232). Renk veren oksitlerle bu sırlar daha da zenginleştirilirler. Akıcı sırlarda pişme sırasında aşırı akışkanlık oluşması nedeni ile sırn fırın plakalarına yapışma sorununu önlemek için ürünün üst kısımlarına sürülür, yada mat sırlar ile birlikte kullanılırlar. Bu uygulamalar sonucunda artistik görünümler elde edilir.

1.2- Aventurin Sırlar

Yıldız taşı anlamına gelen Aventurinın ana yapısını kuartz oluştururken, içinde bol miktarda parlak glimmer veya demir tanecikleri bulunur. “ Alkalili , borlu, kurşunlu ve alüminası az olan sır bünyelerinin, metal oksitlerle doyurulması ile elde edilirler” (Genç, P., 1994, s. 5).

Aventurin sırlarda kristaller, yüzeyde değil sırn içinde gömülmüş olarak oluşur. “ Sır içinde çözünen Fe_2O_3 , sır soğurken kristaller şeklinde ayrışır” (Arcasoy , 1988, s. 235).

Akıcılığı fazla olan sırlardandır. Bakır, demir, ve krom oksitlerle çok farklı efektlerde ve renkte görünümler elde edilir.

1.3- Krakle Sırlar

Genleşme farklılığından doğan sırlar grubundandır. Hamurun genleşmesinden daha büyük genişlemeye sahip sırlar, genleşme katsayıları arasındaki farkın büyüklüğü, sırların elastikiyeti ve parça üzerine çekilen sırların kalınlığına göre fırından çıkar çıkmaz veya çıktıktan bir müddet sonra çok ince veya kaba ağı çatlaklar meydana getirirler. Bunu bilhassa geliştirmek için fazla Na_2O , veya K_2O ilavesi ve SiO_2 'nin azaltılması ile büyütülür (İşman, 1969, S.56).

Çatlaklar, seramik ürünün suya daldırılması ve mürekkebin yüzeye sürülmesiyle belirginleştirilirler.

1.4- Kristal Sırlar

İrili ufaklı kristal görünümlü olan, parlak, akışkan ve yüksek derecede elde edilen artistik amaçla kullanılan bir sır türüdür. “ Kristal sırların meydana gelmeleri, aşırı çözünmüş bir maddenin çözültiden kristallenerek ayrılması esasına dayanır” (İşman, 1969, s.58) .

“Kristal nüveler sırların yüzeyinde oluşur. İçeriğindeki maddelerin yanı sıra pişirim derecesi ve soğutma gibi faktörler kristal oluşumunu büyük ölçüde etkiler” (Genç, 1993, s.10) .

1.5- Kül Sırları

En eski sır çeşididir. İlk kez Çinliler tarafından keşfedilmiştir. “Çinliler, zamanla fırın ateş bölgesinden gelen küllerin çamur bünyelerde bulunan silika ile birleşerek ince sır tabakasının oluştuğunu gördüler” (Chappell, 1991, s.157). Kül sırlarında “sıcaklık 1170°C dolaylarına geldiğinde odunun yanması sırasında potasyum ve kalsiyum oksitleri tuz sızlamasındaki Na_2O ' de olduğu gibi kildeki silis ile reaksiyona girerler” (Mete, Andiç, 1994, s.493). Böylece seramik ürünlerin dikey yüzeylerinde iyi sırlanmış bölgeler oluşur.

1.6- Mat Sırlar

Üzerinde buldukları bünyeye mat bir görüntü verirler ve içeriğinde buldukları maddelerden dolayı örtücü özellik gösterirler. Akıcı değildirler, sırda kaliteyi arttırırlar. “Kuartz , kaolin, mermer, titan, kalay, zirkon ve çinko oksidin yüksek oranda sırn içinde yer almasıyla, sırda matlık oluşur” (Genç, P., 1994, s.7) .

1.7- Toplanmalı Sırlar

Sır ve bünyenin farklı genleşme katsayıları ve viskoziteleri nedeniyle “Pişirme sırasında, damarlar ve adacıklar şeklinde çekilerek, yüzeyde alttaki sır veya çamur görülecek şekilde toplanan sırlardır. Büyük yüzey gerilimi gösteren oksitler şunlardır: CaO, Al₂O₃, MgO, ZnO, NiO, SnO₂, Cr₂O₃, V₂O₅ Yüzey gerilimi yüksek oksitler sırn toplanma özelliğini sağlarlar”(Arcasoy, 1988, s.232). Bu oksitler renklendiricilerle birlikte kullanıldığında, farklı doku ve görünüşte artistik sırlar elde edilir.

2. İndirgen Fırın Atmosferinde Pişirilen Seramik Sırları

2.1- Çin kırmızısı Sırlar

İlk kez Çinliler tarafından keşfedilen bu sır, elde edilmesi zor olmasına rağmen Uzak Doğu çömlekçilerinin çağlar boyunca merak ve ilgisini çekmiştir. Bu sırn özelliği indirgen atmosferde bakır oksit ile kırmızı rengin elde edilmesidir. “Çin kırmızısı sırlar redüksiyonlu pişirim sonucunda elde edilir. Bakır oksidin (CuO) , bakır oksidul (Cu₂O) şekline dönüşmesi sonucunda kırmızı renk elde edilir” (Genç,1993, s.18). “Sır nötr veya oksitleyici atmosferde normal pişme sıcaklığında pişirilir. Soğuma sırasında yaklaşık 850⁰C sıcaklığında redüksiyona başlanır . Redüksiyonun etkili olabilmesi için, fırın bu sıcaklıkta en az 30 dakika bekletilir. Fırında redüksiyonu sağlamak amacıyla katran, naftalin, ağır yağ, odun gibi maddeler kullanılabilir” (Arcasoy, 1988, s. 238) .

2.2- Lüsterli Sırlar

Yüzeylerinde, indirgeme ile elde edilen sedefli, metalik ve dalgalı renkli görünümüne ulaşan sırlardır. Saydam veya renkli bir sır alınarak bu sıra %10-20 oranında gümüş klorid veya gümüş nitrat katılarak çok iyi karıştırılır. Bu karışım ile sırlanan parça normal olarak pişirilir ve soğuma sırasında, yaklaşık 900- 600° c sıcaklıklar arasında, çok fazla duman çıkarabilen maddeler ile, örneğin katran, naftalin, yağ, naftalin ile gümüşün indirgemesi yapılır (Arcasoy, 1988, s.236).

Bileşimlerinde; Kobalt, mangan, bakır, demir, vanadin ve volfram gibi maddelerin tuzları bulunan sırlar ile de lüster elde edilir. “Seramik sırlarında %1-5 oranları arasında metalik tuzlar yada karbonatlar konulup pişirildikten ve soğuma sırasında indirgeme yapıldıktan sonra lüsterli sırlar elde etmek mümkündür” (Genç, P., 1994, s.9).

2.3- Seledon Sırları

“10. ve 14. yüzyıllar arasında Uzakdoğu’da çok uygulanan bu sır adını, 18. Yüzyılda Celedon adlı bir çobanın yeşil renkli giysilerinden almıştır” (Arcasoy, 1988, s.238).

“Ülkemizde mertabani ismiyle anılan seledon sırlı porselenlerin en eskileri Sung devrine aittir” (Genç, 1993, s.12).

Seledon sırlarının renk tonları gri-yeşilden sarı-yeşile kadar farklılık gösterir. Renk tonlarında rol alan etkenler indirgen fırın atmosferi ve sırların bileşiminde yer alan demir, krom, kalay, titan ve nikel bileşikleridir.

3. Özel Pişirim Yöntemleriyle Elde Edilen Artistik Seramik Sırları

3.1- Raku Sırları

Çok özel üretim tekniği ve materyallerle elde edilen raku, ürüne yüksek kalite sağlayarak geniş, renkli yüzeyler meydana getirir. “Raku sırlarının yapılabilmesi

için ısıtılmalara dayanıklı çamurdan gövdeler kullanılır. Bisküvi pişirimi yapılmış bu gövdeler üzerine uygulanan Raku sırları, hızlı bir pişirime tabi tutulur ve ergime noktasına gelindiğinde, maşa yardımıyla alınıp soğumaya bırakılır” (Genç, P., 1994, s.9) .

Bu soğuma ortamı, su içinde, kömür içinde veya bıçkı tozu içinde olabilir. Raku genellikle 750 – 980 °C’de oluşmaktadır. “Raku kullanım amaçlı olmasından çok, etkileyici ve dekoratif olmasıyla ön plandadır” (Clark, 1996, s. 24) .

3.2 - Tuz Sırları

“Açık alevli fırınlarda (odun, kömürlü ve akaryakıtlı) 1200-1300 °C arasında fırın içine tuz serpilerek ‘tuz sırları’ elde edilir” (Genç, P., 1994, s.9).

“Fırın olgun sıcaklığa eriştiğinde fırının içine sodyum klorür kapaktan dökülmektedir. Burada sodyum silika ile birleşerek cam silikatu oluşturur. Az miktarda boraks ilavesi pişirme sıcaklığını düşürürken parlak sır yaratır” (Nelson C., 1984, s.214). Kilin rengine göre sır oluşum sırasında renk alır.

İKİNCİ BÖLÜM TOPLANMALI SIRLAR

I. kısım

GENLEŞME FARKLILIĞINDAN ORTAYA ÇIKAN ARTİSTİK SIRLAR VE TOPLANMALI SIRLAR

1. Genleşme Farklılığından Ortaya Çıkan Artistik Sırlar

Sırlı seramik ürünlerde meydana gelen sır çatlaması, sır atması, kavlama ve toplanma gibi sır hatası olarak belirlenen sebebler bünye ve sır arasındaki basınç, çekme gerilimi ve genleşmeyle ilgili bir sorundur. Bunlar, bünye ve sırn farklı genleşme katsayıları nedeniyle meydana gelirler.

Fırında pişmiş olan ve yavaş yavaş fırın içinde soğuyan mamulde, hamur sırdan daha fazla küçülürse (daha büyük bir genleşme katsayısı) sır yavaş yavaş artan bir basınç altına girmiş olur. Bu basınç sırn mukavemetini aştığı zaman sır kavlar. Bunun aksine fırında soğuyan mamulde sır hamurdan daha fazla küçülürse sır yavaş yavaş gerilir ki bu gerilme, sırn gerilme mukavemetini aştığı taktirde sır çatlar. Bu çatlama sır ile hamur arasındaki genleşme farkının büyüklüğü ile ve sırn elastikiyetinin azlığı ile şiddetlenir (İşman, 1969, s.48-49).

1.1 - Krakle Sırlar

Seramik ürünler ile bunları örten sırlar arasındaki genleşme farklılığından doğan, ve kılcal damar ağlar şeklinde görülen çatlaklı sırlardır. “Bol alkalili sırlarda, K_2O ve Na_2O 'in yanı sıra Li_2O 'in kullanılması ile de başarılı krakle sırlar üretilebilir” (Arcasoy, 1988, s.230).

Çatlakların dokusal büyüklüğü sıran gerilim katsayısının az yada çok olmasına, sır tabakasının kalınlığına ve fırınlama sıcaklığına bağlı olarak gelişen bir olaydır.

1.1.a- Doğal Krakle Sırlar

“Sırlanmış ve pişmiş, renkli veya beyaz örtücü bir sırla kaplanmış bir parça ısıtıldıktan sonra rengi daha başka bir örtücü sır dekstrin, çok özlü bir kil veya jelatinle karıştırılarak renkli pişmiş sıran üzerine sürülür. Kuruma esnasında üste çekilen sır henüz pişmeden çatlar”(İşman, 1969, s.57). Ürün tekrar piştikten sonra üstteki çatlaklar kaybolmaz ve alttaki renkli sır bu çatlaklardan gözüktür ve sıran artistik değeri daha da artar. Üstte uygulanan sıra ZnO miktarı bol miktarda eklenirse yine aynı dekoratif görüntü elde edilir.

1.1.b- Sıraltı Krakle Sırlar

Kılcal çatlaklı olarak elde edilen pişmiş ürünler sıraltı boya çözeltileri ile yada metal oksit çözeltilerle dikkatlice boyanırlar. “Renk paleti geniş çatlaklar elde etmek için de renk veren maddelerin çeşitli bileşikleri, hatta tuzları kullanılabilir. Bu bileşiklerin sudaki çözeltilerine daldırılan parça, çatlaklarından bu renkleri çeker” (Arcasoy, 1988, s.231). İkinci sır uygulamasına geçmeden önce parçalar 150-200⁰c arasında ısıtılarak erime sıcaklığı birinci sıra göre daha düşük sıcaklıkta gelişen saydam bir sırla ikinci kez sırlanarak yeniden fırınlanır ve bu işlemler sonucunda artistik doku değeri yüksek renkli sıraltı krakle sırlar elde edilir .

1.1.c- Mat Krakle Sırlar

“Örtücü ve yarı mat yüzeyli çatlaklı sırlar, mat krakle sınıfına girerler. Bu sırların elde edilmesinde, gerilim katsayısı yüksek olan ve aynı zamanda sırda matlık yapabilecek maddelerden yararlanır. Matlık veren maddeler şunlardır: Kaolin, Li O₂ CO₃, wollastonit (CaO.SiO₂)” (Arcasoy, 1988, s.231).

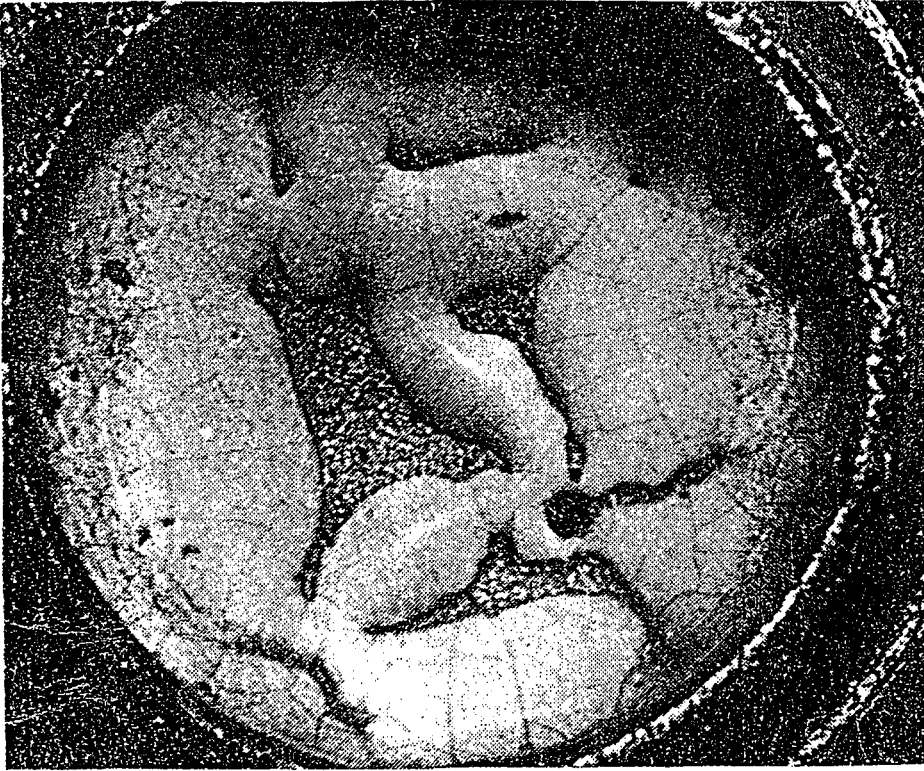
1.2 - Deri Krakle Sırlar

Deri Krakle sırların çok iyi görüntüler verebilmesi ancak iki sırnın üst üste uygulanmasıyla mümkündür. Genellikle ham olarak sırlama yapılır. Sırlı bir parçanın üzerine sürülen genleşme katsayısı farklı bir sır kuruma aşamasında çatlaklar oluşturur. “Bu sırlarda çatlaklar birbirinden uzakta dururlar ve çatlakların arası, derinliği göz ile görülebilir”(Arcasoy, 1988, s.231). Kontrast renkle uygulama yapıldığında ürünler daha çok dekoratif özellik kazanırlar.

2. Toplanmalı Sırlar

2.1 - Toplanmalı Sır

Toplanmalı sır, yüksek vizkosite ve yüzey gerilim nedeniyle “pişme sırasında damarlar ve adacıklar şeklinde çekilerek, yüzeyde alttaki sır veya çamur görülecek şekilde toplanan sırlar olarak tanımlanırlar” (Arcasoy 1988, s.231). “Sırda toplanma olduğunda, sırsız veya kısmen sırlı düzensiz şekiller oluşur. Sırın çatlama yaptığı sırda sır toplama yaparak geriye çekilmiş ve yuvarlaklaşmıştır. Sırın toplanması ile farklı kalınlıkta ve büyüklükte adalar oluşur”(Taylor, 1986, s.227). Resim - 1

Resim 1

(Birks, Tony. Pottery, 1979, s.70)

Fırınlanmadan önceki çatlaklar toplanmaya sebep olur. Sır yunaklar halinde toplanıp çekildiğinde pişmiş bünyede çıplak alanlar görülür.

2.2 - Toplanmalı Sırı Oluşturan Özellikler

Sırda toplanma bünye üzerinde sırsız, veya kısmen sırlı bölgelerin oluşmasıdır. Bunun bir çok nedeni olmakla birlikte yüksek yüzey gerilimi, vizkosite gerilimi, sır ile bünye arasındaki ara yüzeyin zayıflığı toplanmanın oluşmasında başta sayabileceğimiz etkenler arasında yer alırlar. Bu etkenler seramik endüstrisinde kompleks bir hata olarak kabul edilirken, sırdaki bu toplanma özelliği geliştirilerek artistik amaçla yeniden hazırlanmaktadır.

Toplanmalı sır oluşumu birkaç ana sebebe bağlansa da, bunu oluşturan bir çok özellikler vardır. “Yüksek çekmeli ve yüksek viskoziteli materyal kullanılması, sırlanacak yüzeyin tozlu, kirli, yağlı olması ve az pişmiş kuru yüzeyler toplanmaya sebep olur. Eğer sır reçetesinde % 15-20 oranında kil varsa, çinko oksid fazla kullanılırsa sırda toplanma oluşur” (Zakın, 1990, s. 80).

“Sır reçetesindeki hammaddelerin özellikleri ve ergimiş sırn akıcılığı da önemli faktörlerdir. Sırda kalay oksid ve buna benzer diğer opaklaştırıcılar kullanıldığında sır toplanması oluşur” (Colbeck, 1988, s. 61).

Sırda toplanma meydana gelmesi ergimiş sırda yüksek gerilim olmakla birlikte, diğer bir neden de sırn seramik bünye üzerine bağlanmamasıdır. Şöyle ki bünye üzerinde uygulama safhasındaki sırn çok toz halinde olup seramik bünye üzerine oturmamasıdır. Sırlanmış, kurumuş bünye üzerine ikinci bir sır tabakasının atılmasıyla oluşur. Bünye üzerinde sırn zayıf tutunması sonucu, pişirim esnasında ayrı çekilmeler meydana gelmektedir. Resim - 3

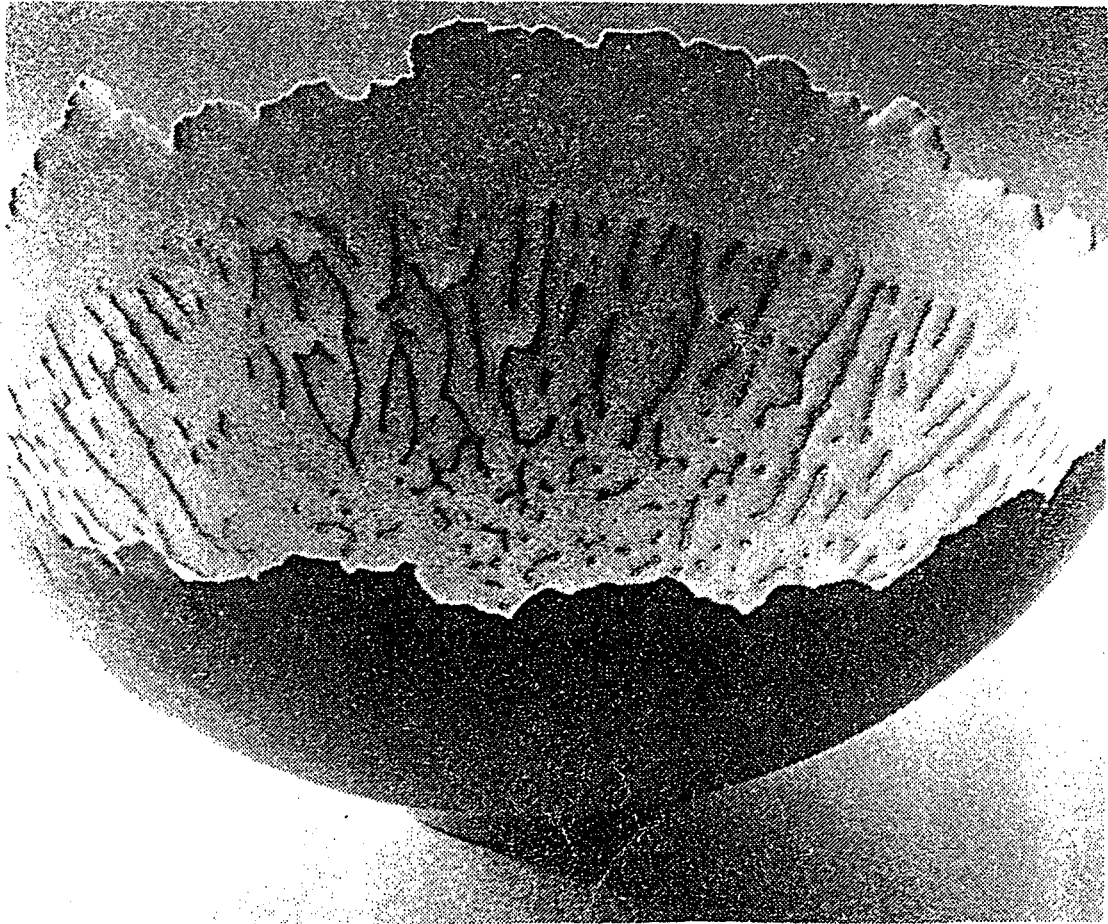
Resim 3

(McKee, Charles, 1984, s.71)

Pişirim esnasında sırda toplanma damlacıklar biçiminde veya suyu çekilmiş gölet şeklinde oluşur ve yüzeyde pişmiş kil yer yer ortaya çıkar.

Zayıf sır uygulamalarında çinko oksit, magnezyum karbonat, wollastonit, kolemanit, ve çok miktarda kil katıldığında kuruma esnasında aşırı derecede çekmeye neden olabilir. Dolayısıyla pişirmeden önce sır yüzeyinde çatlak ağlar oluşur. Bu çatlaklar ilk pişirmeden sonra ayrı çekmeler halinde toplanmanın oluşumunu sağlar (Mckee,1984, s. 71) .

Pişirimin ilk safhasındaki çatlakları çinko oksit gibi tanecikler hızlandırır. Bünye ve sır arasındaki kopan bağ derece yükseldikçe daha da fazlaşır bu da ayrı çekilmeler halinde toplanmanın görülmesi demektir. Bazı toplanmalı sırlar, kontrollü oluşturulduğunda bulutumsu görünümü alırlar. Resim - 4

Resim 4

(Birks, Tony. 1979, s.71)

Bulut kenarlı, dokulu, dik yüzeyde oluşmuş toplanmalı sır.

Sırın aşırı öğütülmesi, kuruma küçülmesini artırır ve pişirim öncesi çatlaklara neden olur. Sırlanacak mamul üzerinde çözünen sülfatlardan dolayı tuz ve yağ bulunması sır bünye ara yüzeyini zayıflatarak gerek pişirim öncesi, gerekse pişirim sırasında sırın yüzeyden kopmasına neden olur. Çinko oksidin su ile reaksiyona girerek jel şeklinde çinko hidroksit oluşturması sır içindeki suyun dışarı atılmasını geciktirir ve fırında ön ısıtmada çatlaklara dolayısıyla toplanmaya sebep olur(Yıldırım, 1993, s.165) .

Eğer ürünün içi sırlanıp sonrada dışı sırlanıyorsa, dıştaki su içe süzülerek iç sıra karışır ve sırda kopmalara neden olur. Dolayısıyla bu da sırda toplanma ortaya çıkarır. Ayrıca sırın aşırı pişilmiş olması ve büsküvi iken ıslatılmasında bu sonucu ortaya çıkarır (Behrens, 1976, s.18) .

“Bazen sırlanmış seramik ürün fırında az pişerse toplanma yapabilir. Bunun nedeni akma şansına erişmeden fırının kapatılmış olmasıdır. Bünyede su emmenin %10’dan fazla olması ve çok plastik kil kullanılması toplanma oluşumunda etkindir” (Kenny, 1953, s.181). Sırda toplanmanın oluşumu hammadde, bünye özelliği ile birlikte dış etkenlere ve sıra yüzeye uygulama özelliklerine bağlı olarak da değişmektedir.

Ağaç külü kolemanit, veya Gerstley sodyum boratı gibi maddeleri ihtiva eden sırlar bekleme sürecinde çökmeye neden olur ki bu da toplanmanın başlangıcıdır. Sırı inceltmek için su ilavesi, su miktarını arttırdığından çömlek üzerinde sır kuruma sürecinde çatlama yapar. Fırında pişirildiğinde toplanmalar, hatta sır topakları oluşur (Tipton, 1994, s.91) .

Bazı kobaltlı dekorlarda, bünye üzerinde toplanmalar görülür. Çünkü kobalt kuvvetli bir ergitici olduğundan kobaltlı sırlar ana sırlara nazaran daha düşük derecede oluşur. Bu nedenle kobaltlı dekor, sırlarda kaynama, toplanma ve topaklanmalara neden olur. Fırın ortamındaki rutubetin fazla olması, pişecek ürünün hala ıslak olması veya “ ürünlerin hava sirkülasyonunu önleyecek tarzda fırına sık yerleştirme ve kurutma safhasında hızlı sıcaklık yükselmesi sır tabakasını zayıflatır. Bununla birlikte bisküvi ile olan bağ kopma derecesine gelerek toplanma yapar” (Nigrosi, 1986, s.188) .

“ Pişmemiş bünye üzerinde yapılan vurma ve baskılarda sır tozu ile bünye arasındaki mekanik bağın kopmasına neden olur. Bununla birlikte tozlu sır tabakası, bünyenin su buharını tekrar emer. Böylece bünye gelişmesine uymayan bir

genleşmeye neden olunmaktadır” (Taylor, Bull, 1986 , s.228). Bu da toplanmanın görülmesini sağlar. Yukarıda açıklanan tüm etkenler toplanmanın oluşumunu meydana getirirler.

2.3- Toplanmalı Sırın Hazırlanması

Toplanmalı sır için seçilen ham maddeler seger üçgeni piramidine göre hazırlanmış ve reçeteleri yazılarak işleme başlanmıştır. Hammaddeler seger piramidindeki oranlara göre 1000⁰-1200⁰ c’ de pişirmek üzere 10 gr. üzerinden tartılmış, elde öğütülerek üçgen şeklindeki döküm ve şamot çamurundan oluşan bisküvi üçgenlere sürülmüştür. Öğütülme sırasında tüm hammaddeler 10 gr. üzerinden hazırlanan suyla öğütülmüştür. Öğütme süresi uzatılarak toplanmanın daha rahat oluşumuna olanak tanınmıştır.

Seger piramidinde, üçgenlerde toplanmanın olduğu bölgelerdeki en olumlu reçeteler alınıp, 0,3gr. oranında her bir reçete beş ayrı oksitle renklendirilmiştir. Yeniden 100gr. üzerinden reçete hazırlanıp 100gr.lık değirmenlerde 20 dakika kadar 100gr su ile öğütülmüştür. Toplanmalı sırlar mat olup, akışkan olmadığı için düz ve ortasında yüksekliği olan üçgen plakalar yeniden hazırlanmıştır. Renklendirilen sırlar yine şamot ve döküm çamurlarından oluşan bisküvi üçgenleri 1000 – 1200 ⁰C’de pişirmek üzere kalın bir şekilde sürülmüştür.

Sonuçta çok farklı renk , doku ve görünüş özellikleri olan zengin sırlar elde edilmiştir. Fakat olumlu sırların renklendirme aşamasından sonra 1000 ⁰C’li toplanmalı sırlarda daha etkileyici sonuçlar elde edilmiştir.

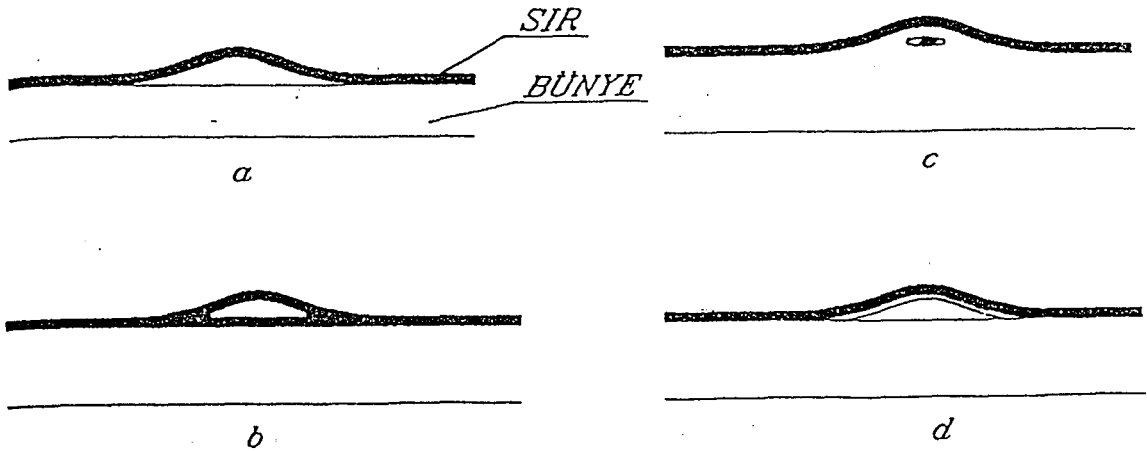
2.4- Toplanmalı Sırın Pişirilmesi

Hazırlanan toplanmalı sırların pişirimi elektrik enerjisi ile çalışan 0.30 m³’lük, kamara fırında nötr atmosferde yapılmıştır. Pişirim esnasında fırın delikleri açık tutulmuş, ve fırın atmosferinin nötr olarak kalması sağlanmıştır. Fırın rejiminde normal sıcaklık yükselmesi ve soğuma izlenmiştir.

Toplanmalı sırlar bisküvi plakalara kalın bir şekilde sürüldükten sonra ham sır iyice kuruyunca pişirme işlemine geçilmiştir. Toplanma gösteren sırlar pişmeden önce, kuru haldeyken çatlama ve ayrılma özelliklerini göstermeye başlamışlardır.

Kalın sürülen ve kurutulan sır 1000 – 1200 °C’lerde ayrı ayrı pişirilerek iki değişik sıcaklıkta gösterdikleri özellikler gözlemlenmiştir. Sırlar mat olmaları nedeniyle akıcı özellik göstermediklerinden dikey yüzeyde de uygulanmış, yatay yüzeyde olduğu gibi başarılı sonuçlar alınmıştır.

Sırda toplanma oluşmasının yanı sıra kabarma da meydana gelmektedir. “Gerekenden daha yüksek sıcaklıkta pişirim, sır kalınlığı, sırnın pişme sıcaklığındaki vizkositesi ve yüzey gerilimi, pişirim süresi kabarma oluşumunu etkileyen faktörlerdir” (Yıldırım, 1993, s.167). Şekil – 1

Şekil - 1 Kabarma
(Yıldırım, 1993, s.169)

Toplanmada görülen sırsız veya kısmen sırlı yüzeylerin sebebi “yüksek yüzey gerilimi, vizkosite gerilimi, pişirim öncesi bünye ile sır arasındaki ara yüzeyin zayıflığı, kuruma sırasında sırn fazla küçülmesi, kuru sırn mukavemetinin zayıflığı, kalın sır uygulanmasıdır” (Yıldırım, 1993, s.165). Şekil - 2

Şekil - 2 Toplanma
(Yıldırım, 1993, s.169)

Özellikle ara yüzey zayıflığı toplanmadaki sırsız yüzeylerin oluşumunu etkilerken bünye ile sır arasındaki bağın iyice kopmasına sebep olur. Bu da sırn bünneye tam tutunup uyum sağlayamamasından ileri gelmektedir.

II. Kısım

TOPLANMALI SIRLARIN BÜNYESİNDE KULLANILAN OKSİTLER

1. Toplanmalı Sırların Bünyesinde Kullanılan Bazik Oksitlerin Özellikleri

RO ve R₂O kimyasal formülleriyle ifade edilen ve kullanıldıkları sıra bazik özellikler katan malzemelere bazik oksitler denir. Toplanmalı sırlarda kullanılan bazik oksitlerin ortaya çıkardıkları sonuçlar bakımından incelenmiştir.

1.1 - Bakır Oksit (CuO)

Bakır oksit toplanmalı sırlarda kullanılan metal oksitlerdendir. “Kurşunlu sırlarda bakır oksit ile yeşilin tüm tonları elde edilebilir. Salt alkalili kurşunsuz sırlarda mısır mavisi adı ile anılan mavi tonlar elde edilebilir” (Arcasoy, 1988, s.190). Titan ile yapılan denemelerde sıra katılan bakır, mavi- mavi yeşil renkler verilmiştir. Kurşunlu sırlarda bakır oksit ilavesi ile ayrıca kristallenmede görülmüştür.

1.2- Cinko Oksit (ZnO)

“Sırda yüksek sıcaklıklarda eritkenlik etkisi yanında, sırn vizkositesini düşürmek için kullanılan en etkin hammaddedir”(Bozdoğan, 1993, s.23). Toplanmalı sırlarda artan oranlarda kullanıldığında matlaştırıcı ve erimeyi geciktirici etki yapar.

1.2.a- Az miktarda kullanıldığında; özellikle yeşil ve mavi renklerin gelişimini sağlar, beyazlığı artırır.Genleşme katsayısını düşürür.

1.2.b- Fazla miktarda bulunduğu; özellikle bazik sırlarda sırn ergimesi eğilimini güçlendirerek, artan oranlarla sıra eklendiğinde yüzeye ipeksi bir mat görünüm verir.

1.2.c- Çok fazla miktarda bulunduğu; sırn soğuma evresinde çinko silikat (ZnO SiO₄) kristalleri oluşur. Çinko silikat kristalleri oluşurken sır bünyesinde bulunan pigment veya renk verici oksitleri bünyesinde toplayarak, yüzeye dekoratif özellikler verir (Bozdoğan, 1993, s.23). “Çinko, mat

sırlarda ZnO oranının daha fazla arttırılması sonucu, çok bilinen bir artistik sır türü olan deri kraklesi sırlar elde edilir” (Arcasoy, 1988, s.169) .

1.3- Demir Oksit (Fe₂O₃)

Toplanmalı sır denemelerinde demir oksit ile yapılan renklendirmelerde Titan (TiO₂) katkısı ile sarı-kahverengi tonları , kalay (SnO₂) katkısı ile’de kızıl-kahve tonları elde edilmiştir. “Demir oksit ile doyurulan bir sırda, bakır ve mangan oksitlerle doyurulan sırlarda ortaya çıkan metalik görünümün yerini pürüzlü mat bir yüzey gerilimi alır” (Arcasoy, 1988, s.191).

1.4- Kalsiyum Oksit (CaO)

Kalsiyum oksit ile yapılan sırlar içinde toplanmalı sırlarda yer alır. Mat sırların yapımında genellikle dolomitten alınır. 0,25 mol’ün üzerinde kullanımlarda cam oluşturma özelliğini matlığa bırakır. CaO sırda “ara tabaka” sağlama özelliğine sahiptir. Bu “ara tabaka” sır ve çamur arasındaki gerilimleri belli bir ölçüde karşılar, ayrıca “mekanik sertliği ve çekme dayanımını arttırdığı saptanmıştır” (Bozdoğan,1993, s.18).

1.5- Kobalt Oksit (CoO)

Kobalt ile yapılan renklendirmelerde, kobaltın kuvvetli bir ergitici olması ve düşük derecede oluşması toplanmalı sırların meydana gelmesini hızlandırır. “Kobalt oksitle yapılan renklendirmelerde açık maviden laciverte kadar tüm renk tonları görülmüştür. Kobaltın arsenat ve fosfat bileşikleriyle sırlarda MgO’in varlığı ile mavi - mor’dan, koyu mor’a dek değişebilen renk tonları elde edilir”(Arcasoy, 1988, s.195). Titan ile matlaştırılan sır, kobalt ile kullanıldığında gri- mavi’den yeşile dönük renkler ortaya çıkar.

“ Kobalt oksitlerinin çeşitli değerliklerinin sır içinde uğradığı değer değişikliklerinin neden olduğu oksijen çıkışı, sır yüzeyinde iğne deliklerine yol açar” (Arcasoy, 1988, s.192).

1.6- Kurşun Oksit (PbO)

Toplanmalı sırların ana bünyesinde kullanılır. “Silikat karışımlarının içinde çok iyi bir “eriticilik” görevi yapan PbO, renk veren oksitler için iyi bir çözücüdür”(Arcasoy, 1988, s.166). Kurşun oksit sırlara sülyen, mürdesenk, kurşun karbonat ve üstübeçten alınır. Sırda, arttıkça erime noktasını düşürür.

1.7- Magnezyum Oksit (MgO)

Sır içinde katkı oranı arttıkça matlık meydana getirir. “Sıra direkt olarak %10-20 oranında katıldıklarında sırası matlaştırılır”(Arcasoy, 1988, s.169). MgO, büyük yüzey gerilimine sahip olduğu için toplanmalı sırların yapımında farklı maddeler ile birlikte kullanılır. Sır yapımında toplanmalı artistik dokular elde etmek için en çok kullanılan hammaddelerden birisidir. MgO sırlarda genellikle MgCO₃'den (Magnezitten) alınarak kullanılır.

1.8- Sodyum Oksit (Na₂O)

Sodyum oksit toplanmalı sırların bünyesinde sık sık kullanılmaktadır. “Yüksek genleşme katsayısına sahip olmaları nedeniyle sırlarda; çatlama hatasına yol açmaya her zaman yatkındırlar”(Arcasoy, 1988, s.167). Renk veren oksitler için iyi bir çözücüdür. Vizkositesi düşük ve akışkandır.

2. Toplanmalı Sır Bünyesinde Kullanılan Amfoter Oksitlerin Özellikleri

Hem asidik hem bazik özellik gösteren oksitler R₂O₃ kimyasal formülü ile gösterilirler. Toplanmalı sırda kullanılan amfoter oksitler toplanmalı sır oluşumunda ortaya çıkardıkları sonuçlar bakımından incelenmiş ve aşağıda gösterilmiştir.

2.1 - Alüminyum Oksit (Al₂O₃)

“Sırlarda Al₂O₃ almak için kaolin, kil ve feldspatlardan yararlanılır. Sıra geniş bir erime intervali sağlar, genleşme katsayısını düşürür”(Arcasoy, 1988, s.170). Al₂O₃ sıra kilden sokulduğu zaman toplanan parçaların bünyeye çok iyi tutunmasını sağlar. Sıra geniş bir erime intervali sağlar, genleşme katsayısını düşürür , vizkositeyi artırır.

2.2 - Demir Oksit (Fe₂O₃)

“Oksitleyici pişirimlerde, demir oksit ile, katkı oranlarına göre sarı-kahverengi, kızıl kahverengi, şarap kırmızısı renkler elde edilir. Demir bileşikleri, ilk renklendirilmiş sırlarda TiO₂'nin katkısı ile koyu kahveye, SnO₂'nin katkısı ile de kızıl kahve tonlar elde edilmektedir”(Arcasoy, 1988, s.191). Toplanmalı sırlar, demir oksit ile renklendirildikten sonra pürüzlü mat bir yüzey görünümü alırlar.

2.3 - Krom Oksit (Cr₂O₃)

Krom oksit normalde sırları yüksek sıcaklıklarda bile yeşile boyar. Toplanmalı sır bünyesinde kurşun ve krom oksidin birlikte kullanılmasıyla 1000 °C'de kırmızı sır elde edilir. Ayrıca krom oksit ile renklendirmeden sonra renk güzelliğinin yanısıra yıldız-kristalli, parlak, kırmızı ve mükemmel dokulu bir görüntü elde edilmiştir. “Normal koşullarda sırları yüksek sıcaklıklarda bile yeşile boyar TiO₂ kullanımıyla kırmızı rengin yeşil - siyah tonlarına dönüşmesinde rol oynar”(Arcasoy, 1988, s.192). Toplanmalı sırda SnO₂'nin artan oranda kullanılmasıyla krom kırmızı rengin yanısıra matlık da sağlanır.

3. Toplanmalı Sır Bünyesinde Kullanılan Asidik Oksitlerin Özellikleri

Asidik oksitler, R₂O kimyasal formülü ile anlatılan ve asidik özellikler gösteren oksitler gurubudur. Asidik oksitlerin toplanmalı sır bünyesinde yaptıkları etkiler aşağıda incelenmiştir.

3.1 - Kalay Dioksit (SnO₂)

“Seramik teknolojisinde ‘örtücülük’ alanında en tanınmış madde olan SnO₂ aynı zamanda bir çok seramik boyasının temelini oluşturur”(Arcasoy, 1988, s.196). Sırı tamamen beyaz, örtücü yapmak için % 5-10 oranında SnO₂ kullanılır.

3.2 - Mangan Dioksit (MnO₂)

Sırların renklendirilmesinde kahverengi, mor, siyah renklerin elde edilmesinde en çok mangan bileşikleri kullanılır. Kurşunlu toplanmalı sırların manganla yapılan renklendirme sonrasında, % 2-5 oranında sıra katkısıyla 1000⁰c’deki denemelerde koyu kahve- siyah arasında görünümler elde edildi. 1200⁰c’li manganlı toplanmalı sır denemelerinde ise açık kahve, kahve-siyah arasında renkler gözlenmiştir. “Tüm örtücü ve mat sırlarda, katkı oranlarına göre mangan ile açık bejden kahverengiye kadar renkler oluşur” (Arcasoy, 1988, s. 194).

Alkalilerde mangan ile yapılan renklendirme sonucunda mor ve tonları elde edilmektedir.

3.3 - Titan Dioksit (TiO₂)

Toplanmalı sır bünyesinde bolca kullanılan bir oksittir. Yapılan denemelerin kurşunlu olanlarında açık sarı, ve sarının tonları elde edilmiştir. Alkalilerde ise titan ile, krem ve beyaz tonları elde dilmıştır. Matlaştırıcı ve kristal oluşturma özelliğiyle katıldıkları sıra farklı doku ve görünüş özellikleri verirler. “Titan katkısı ile matlaştırılmış sırlar, demir içeren kırmızı renkli çamur üzerine sürüldüklerinde, sır daha çok kenarlarda ve ince bölgelerde olmak üzere, kahverengi tonlarına dönüşür”(Arcasoy, 1988, s.198).

III. Kısım

TOPLANMALI SIR DENEMELERİNDE KULLANILAN BÜNYE ÖZELLİKLERİ VE ANALİZLERİ

1. Çamurun Bünyesinde Kullanılan Killerin Özellikleri ve Analizleri

1.1 - Döküm Çamuru (Stoneware)

Deneme ve uygulamalarda kullandığımız döküm çamuru gözeneksiz çamur türünden olup kırığı beyaz olan, ince sert çini grubuna girmektedir. Homojen dağılmış ince tanelerden oluşmaktadır ve su emme özelliği gösterir. Özsüz seramik hammaddelerini içerirler. Pişme rengi açık gri, krem ve beyazdır. Bünyesinde temel olarak kaolin, feldspat ve kuartz barındırırlar. Özellikle dolomitli akçini, yapısındaki suyu çabuk vermesinden dolayı, döküm çamurunda en çok kullanılan bir akçini türüdür. Plaka ve duvar panoları gibi üretimlerde, daha fazla sayıda döküm yapılmasından dolayı dolomitli akçini tercih edilir.

Döküm çamuru ile; mutfak eşyası, duvar plakaları, sağlık gereçleri, aside dayanıklı tuğlalar ve yer karoları elde edilmektedir.

Kullanılan çamurun kimyasal analizi aşağıda gösterilmiştir.

Sodyum Feldspat	% 17.101
Potasyum Feldspat	% 17.726
Kil Cevheri	% 33.522
Serbest Silis	% 28.717

(Genç, P., 1993, s.20)

Mineral Kimya Formülü :

$Al_2O_3 \cdot 5,17 SiO_2 \cdot 1,62 H_2O = 44,36 \text{ mol/gr.}$

1.2- Şamot Camuru

Kilin bağlayıcılık özelliğini kaybedinceye kadar pişirilmesidir. Elde edilen şamot; kırma, parçalama ve öğütme cihazlarında işlem gördükten sonra bünyeye katılır. Pişmiş bisküvi kırıkları bünyede şamot görevini yapar. Şamot, mamulün bağlayıcılık özelliğini azaltır. Isı değişikliklerine karşı direncini ve mukavemetini artırır. Plastikliği azaltır, yoğrulma suyunu ve kuru küçülmeyi azaltır. Büyük boyutlu işlerin yapılmasını sağlar. Piştikten sonra su emmeyi artırır.

Kimyasal Analizi

Ateş Z.	6.09
SiO ₂	62.3
Al ₂ O ₃	29.25
Fe ₂ O ₃	1.20
TiO ₂	1.20
CaO	0.80
MgO	0.15
Na ₂ O	0.20
K ₂ O	0.30

2. Sırın Bünyesinde Kullanılan Killerin Özellikleri ve Analizleri

2.1 - Kırmızı Çamur

Deneyde kullanılan Kırıncık yöresinin kırmızı çamurudur. Toplanmalı sır bünyesinde ezilerek toz halinde kullanılmıştır. kırmızı çamur bünyesi düşük derecede piştiği için kırılığandır. Gözenekli ürünler sınıfındadır ve kırığı renklidir. İçinde bulundurduğu bol miktardaki demir sayesinde kahverengiden siyaha kadar renk oluşumları gözlenir. Bünyesinde kalklı ve demirli plastik killer, ve kum bulundurur. Pişince camlaşma özellikleri yoktur. Pişme sıcaklığı 900 - 1180⁰c arasındadır.

“Tuğla, kiremit, çanak çömlek ve testi yapımında, torna çalışmalarında kullanılır. Bu tür killerde, tek pişirim yapılarak üretilen seramiklere uluslararası bir deyim olarak -Terra cotta- (Pişmiş toprak) adı verilir” (Yılmazbaşar, 1980, s.13).

Kimyasal Analizi

Ateş Z.	7.02
SiO ₂	62.53
Al ₂ O ₃	20.10
Fe ₂ O ₃	5.60
TiO ₂	1.00
CaO	0.85
MgO	0.50
Na ₂ O	1.48
K ₂ O	0.77

Mineral Kimya Formülü :

Al₂O₃. 4,83SiO₂. 2,40H₂O = 435,00 mol/gr.

2.2- T.155 Döküm Kili

Toplanmalı sır denemelerinde sır bünyesi için toz halde kullanıldı. Özlü seramik hammaddelerindedir. Pişme rengi kremdir. Bünyelerinin özelliğinden su emmeleri fazladır. İçinde SiO₂ 'yi fazlaca bulundurur.

Mineral Kimya Formülü :

Al₂O₃. 3,32SiO₂. 1,76H₂O = 332,88 mol/gr.

Kimyasal Analizi

Ateş Z.	8.93	Toplu Küçülme	% 11.65
SiO ₂	56.02	Pişme Küçülmesi (1000 °c)	% 0.35
Al ₂ O ₃	28.76	Pişme Küçülmesi (1200 °c)	% 7.96
Fe ₂ O ₃	1.52	K. Mukavemet	12.58 kg/cm ²
TiO ₂	1.10	K. Küçülme	% 4.4
CaO	0.52	Yoğrulma Suyu	% 29.53
MgO	0.62	Su Emme (1000 °c)	% 18.32

Na ₂ O	0.40	Su Emme (1200 °c)	% 3.80
K ₂ O	2.20	Yoğunluk	2.65 gr/cm ³

(Şölenay, 1991, s.167).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I. Kısım

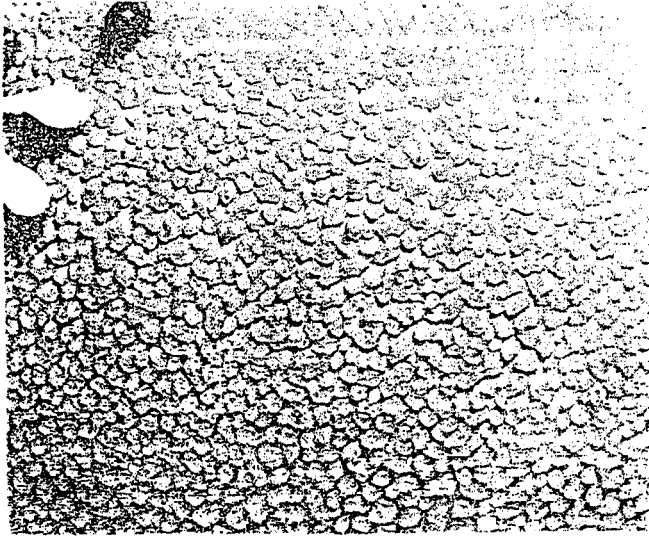
TOPLANMALI SIRDA YÜZEY GERİLİMİ VE VİSKOSİTE

1. Toplanmalı Sırda Yüzey Gerilimi, Önemi, Nedenleri, Hesaplanması

1.1 - Yüzey Gerilimi

Sırın eriyik haldeyken yüzey üzerinde damlalar haline gelmesine, yani dış hatlarını küçültmesine sebep olan kuvvet, yüzey gerilim kuvvetidir. Yüzey gerilimi büyük olan sırlar, üzerinde buldukları bünyenin geriliminden doğan fark yüzünden yüzeyde yayılamazlar. Bunun neticesinde küre şeklinde bünyeden çekilip kendi içlerine büzüşürler, daha sonra büzüşen parçalar küçük adacıklar şeklinde görülürler.

Resim - 5

Resim 5

(Hopper, Robin. 1984, s.104)

Yüzey gerilimi fazla olan toplanmalı bir sırın oluşumu.

Redüksiyonlu pişirimler sırda yüzey gerilimini arttıran faktörlerden birisidir. “Yüzey gerilimini arttıran oksitler şunlardır; B_2O_3 , ZnO , NiO , V_2O_5 , Al_2O_3 , MgO , SnO_2 , Cr_2O_3 ” (Arcasoy, 1988, s.207).

1.2 - Toplanmalı Sırda Yüzey Geriliminin Önemi

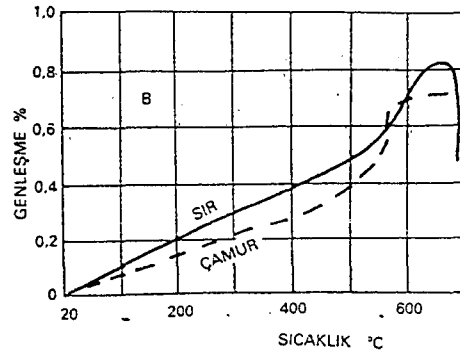
Toplanmalı sırın oluşumunda yüzey geriliminin çok büyük etkisi vardır. Sır ne kadar büyük bir yüzey gerilimine sahipse toplanma yapmaya o kadar uygun olur.

“320- 380 dyn/cm’lik bir yüzey gerilimine sahip sır ile, çamur üzerinde adacıklar şeklinde toplanan bir toplanmalı sır elde edilebilir” (Arcasoy, 1988, s. 206).

Yüzey gerilimi artistik seramik sırlarını oluşturma bakımından önemlidir. Farklı yüzey gerilimine sahip olan sırların, farklı renklerle üst üste, veya yan yana kullanılmasıyla hem deri kraklesi, hem de toplanmalı sırlar elde edilir. Yüzey gerilimi toplanmalı sırda zengin doku, renk ve görünüş özelliklerinin temelini oluşturur.

1.3 - Toplanmalı Sırda Yüzey Geriliminin Nedenleri

Sırların yumuşama sıcaklığının üstünde, artan ısıyla birlikte akıcılığının da arttığı bilinmektedir. Bu yüzden sırın yüzey gerilimi bünye üzerindeki gerilimden fazla olduğu zaman sıcaklık arttıkça bünyeye uyum sağlayamadığı için kendi etrafında çekilerek yumaklar, dairesel biçimler oluşturur. Şekil - 3

Şekil 3 Çamur ve Sırın Genleşme Eğrisi

(Arcasoy, 1988, s.221)

Sırın genleşme katsayısının çamurunkinden büyük olması durumunda, sır gerilim altında demektir. Bu da sırın çamur üzerinde çatlayabileceğini gösterir.

Sırların pişme sırasında akışkanları, oluşan eriyiğin yüzey geriliminden de önemle etkilenir. Örneğin düşük yüzey gerilimi gösteren sırlarda soğuma esnasında kabarcıkların çıkamadığı gözlenir. Yüzey geriliminin sıcaklık katsayısının oldukça düşük, her 1^oc için 0.01 - 0.04 olması nedeniyle kimyasal bileşime bağımlı olarak hesaplanması mümkündür (Yıldırım, 1993, s.29) .

1.4- Toplanmalı Sırda Yüzey Geriliminin Hesaplanması

Yüzey geriliminin hesaplanabilmesi için ilk etapta yüzey gerilim faktörlerinin bilinmesi gerekir. Dietzel tarafından hazırlanan 900^oc için oksitlerin yüzey gerilim faktörleri aşağıda verilmiştir.

Oksitlerin Yüzey Gerilim Faktörleri (Dyn / cm)

Al ₂ O ₃	6,2	MgO	6,6
B ₂ O ₃	0,8	N ₂ O	1,5
BaO	3,7	NiO	4,5
CaF ₂	3,7	PbO	1,2
CoO	4,5	SiO ₂	3,4
CaO	4,8	TiO ₂	3,0
Fe ₂ O ₃	4,5	V ₂ O ₅	-6,1
K ₂ O	0,1	ZnO	4,7
Li ₂ O	4,6	ZrO ₂	4,1
MnO	4,5		

Kimyasal bileşimi verilen sırların yüzey geriliminin hesaplanmasından başka, seger formülleri bilinen sırlarında yüzey gerilimleri hesaplanabilir. Bunun için formülde yer alan her bir oksidin mol oranları, mol ağırlıkları ile çarpılır. Buradan çıkan sonucun yüzdesinin hesaplanmasından sonra, yüzey gerilim faktörleri ile çarpma yapılır. Çıkan netice 900^oc'deki yüzey gerilimidir. Daha yüksek sıcaklıktaki hesaplamalar için, 900^oc deki hesaplanandan her 100^oc için dört eksiltilmelidir. Aşağıda segeri verilen döküm çamurunun 1000^oc ve 1200^oc için yüzey gerilimi gösterilmiştir.

0.039	Na ₂ O				
0,792	ZnO	0,047	Al ₂ O ₃	0,302	SiO ₂
0,168	PbO				

Na ₂ O	-	0,039 x 62	=	2,418 / 127,956 =	% 1,889 x 1,5 =	2,833 dyn/ cm
ZnO	-	0,792 x 81	=	64,152 / 127,956 =	% 50,135 x 4,7 =	235,634 dyn/ cm
PbO	-	168 x 229 =		38,472 / 127,956 =	% 066 x 1,2 =	36,079 dyn/ cm
Al ₂ O ₃	-	0,047 x 102	=	4,794 / 127,956 =	% 3,746 x 6,2 =	23,225 dyn/cm
SiO ₂	-	0,302 x 60	=	18,120 / 127,956 =	%14,161 x 3,4 =	48,147 dyn/cm

		127,956		%100,00		345,918 dyn/cm
						900 ⁰ c için

345,918 - 4	=	341,918	1000 ⁰ c için	341,918
			1200 ⁰ c için	333,918

Yukarıdaki 1000⁰c ve 1200⁰c'lerin her ikisinde de toplanma oluşmuştur. Çünkü yüzey gerilim sonuçları her iki derece için 320 dyn/cm.'den daha büyük bir değer olarak çıkmıştır.

2. Toplanmalı Sırda Vizkosite

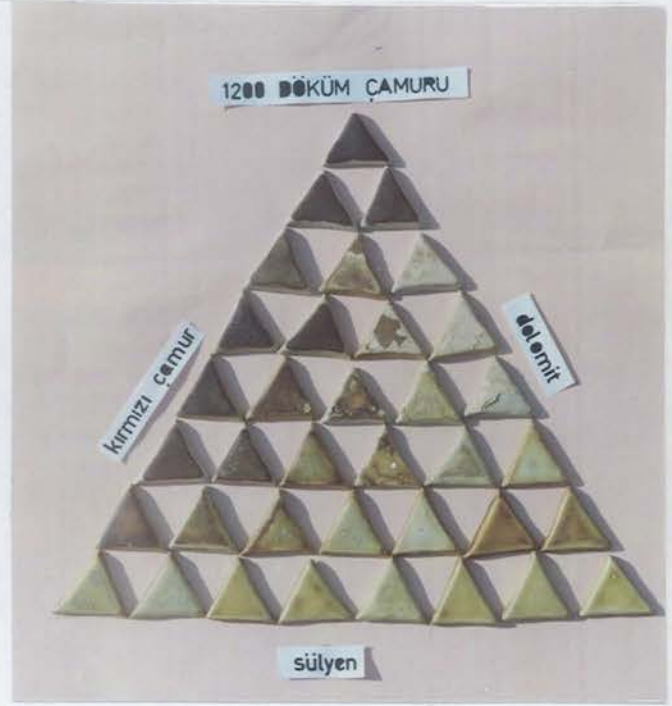
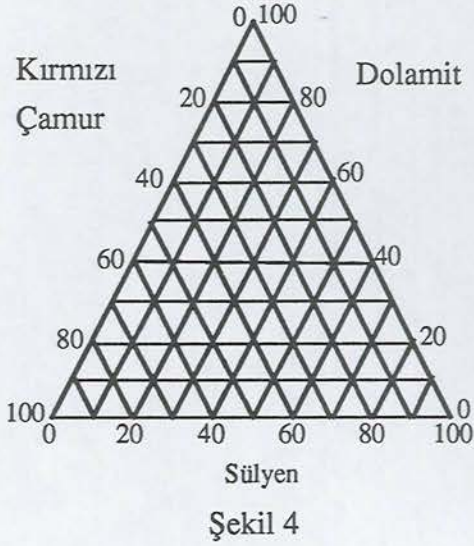
Sırın eriyebilirliğini az akışkanlığı direkt olarak etkiler. Bu yüzden sırın vizkositesi sıcaklık ile ters orantılıdır, yüksek sıcaklıkta düşük vizkosite görülür.

Sırların vizkositelerini etkileyen önemli bir etkende sırın kimyasal bileşimi ve bu bileşim içinde yer alan bazı oksitlerdir. Özellikle çinko oksit, sırın olgunlaşma sıcaklığında vizkosite üzerinde önemli bir rol oynar. Bunun yanında MgO, SiO₂, ZrO₂ ve Al₂O₃ vizkositeyi artırırlar. Bu hammaddeler toplanmalı sır elde etmede özellikle kullanıldığı için vizkositeyi de dolayısıyla etkileyip toplanma oluşumunu hızlandırır.

Reçete Numarası	Seğer Formülü	Yüzey Gerilim (dyn/cm)	Pişme Derecesi (°C)	Çamur Cinsi														Renk								
				Şamot	Döküm	Toplanma	Kavılama	Kabarma	İğne Deliği Kabarma	Dökülme	Köpürme	Krakle	Aventurin	Kristal	Bor Tülü	Mat	İpek Matı	Şeffaf	Parlak	Akışkan	Toplama Gelişmedi	Beyaz	Krem	Sarı	Açık Kahve	Kahve
II.28	0.090 Na ₂ O	262.107	1000	Ş	D																					
	0.482 ZnO 0.109 Al ₂ O ₃ 0.686 SiO ₂ 0.427 PbO	254.107	1200	Ş	D						X				X						X					
II.29	0.050 Na ₂ O	271.676	1000	Ş	D	X														X						
	0.597 ZnO 0.059 Al ₂ O ₃ 0.381 SiO ₂ 0.352 PbO	263.676	1200	Ş	D										X						X		X			
II.30	0.020 Na ₂ O	281.062	1000	Ş	D	X														X						
	0.679 ZnO 0.024 Al ₂ O ₃ 0.157 SiO ₂ 0.300 PbO	273.062	1200	Ş	D										X								X			
II.31	0.106 Na ₂ O	226.925	1000	Ş	D										X											
	0.285 ZnO 0.129 Al ₂ O ₃ 0.812 SiO ₂ 0.607 PbO	218.925	1200	Ş	D											X				X	X		X			
II.32	0.057 Na ₂ O	236.421	1000	Ş	D																					
	0.456 ZnO 0.068 Al ₂ O ₃ 0.437 SiO ₂ 0.486 PbO	228.421	1200	Ş	D										X								X			
II.33	0.023 Na ₂ O	245.829	1000	Ş	D	X										X							X			
	0.471 ZnO 0.027 Al ₂ O ₃ 0.167 SiO ₂ 0.404 PbO	237.829	1200	Ş	D										X							X		X		
II.34	0.067 Na ₂ O	246.056	1000	Ş	D										X											
	0.267 ZnO 0.080 Al ₂ O ₃ 0.514 SiO ₂ 0.664 PbO	238.056	1200	Ş	D											X						X				

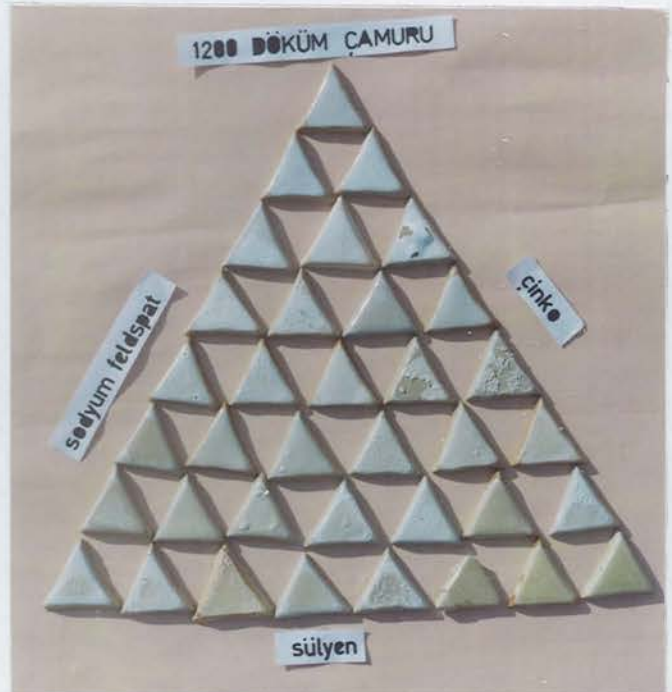
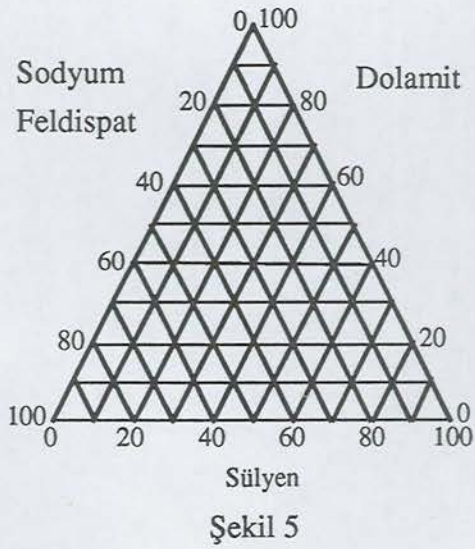
2.2- Seger Üçgenlerinde Toplanma Oluşturan Bölgelerin Fotoğrafları ve Şekilleri (1200 °C Döküm Çamuru)

2.1

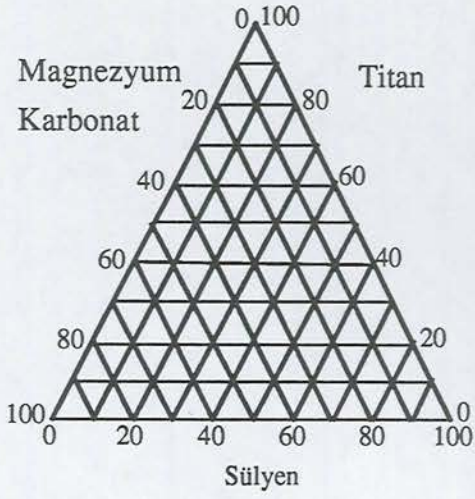
Fotoğraf 1

2.2

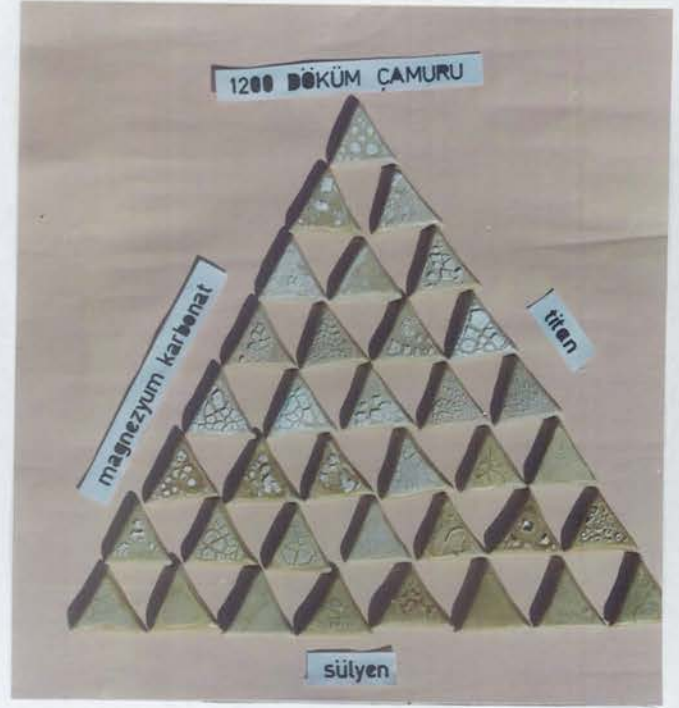

Fotoğraf 2

2.3

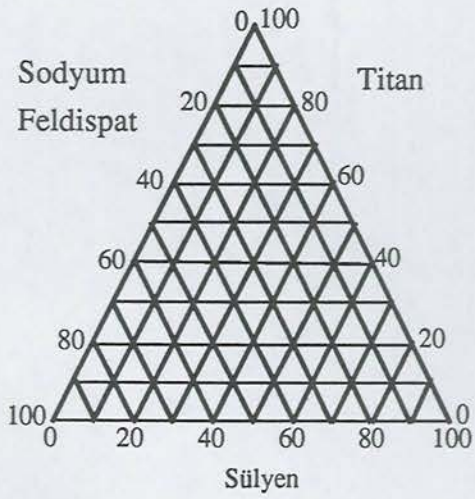

Şekil 6

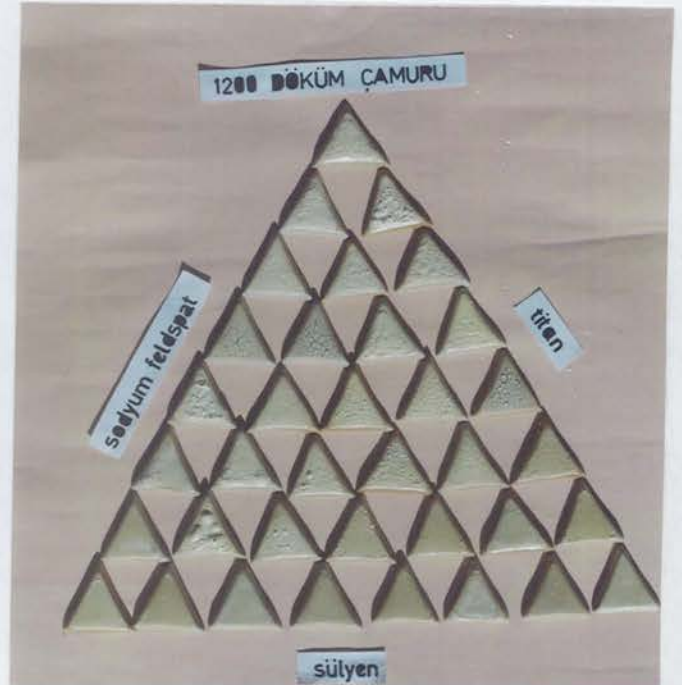

Fotoğraf 3

2.4

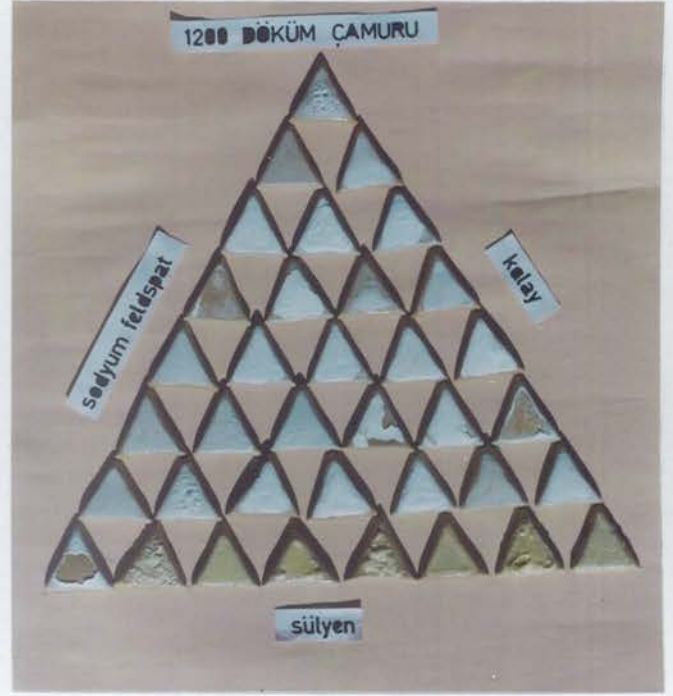
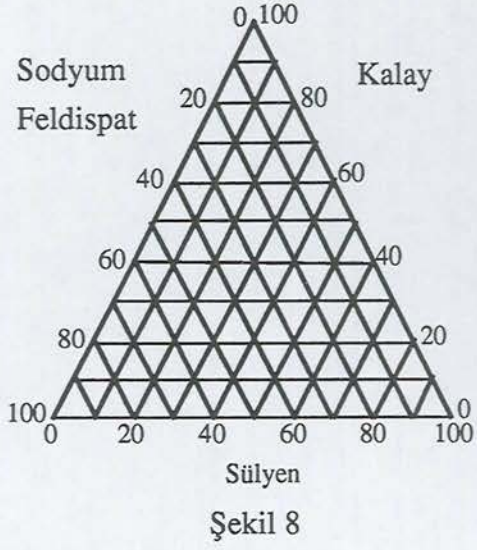

Şekil 7

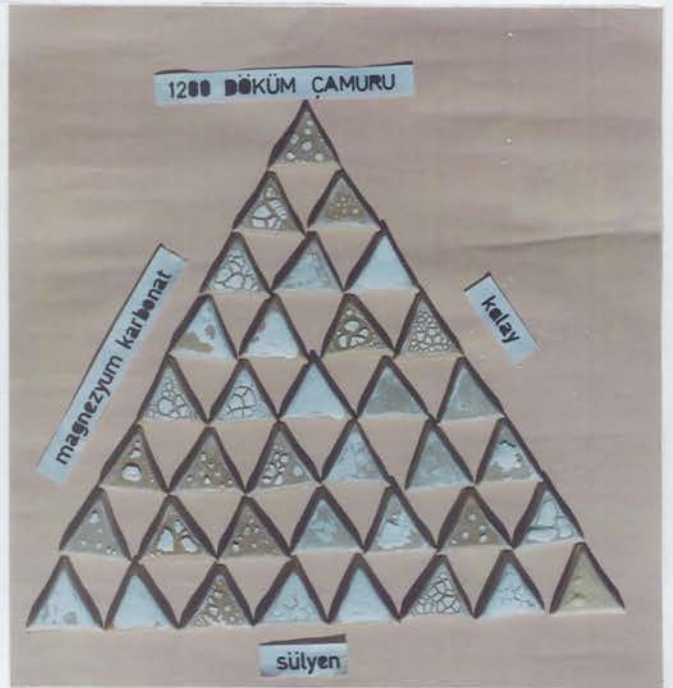
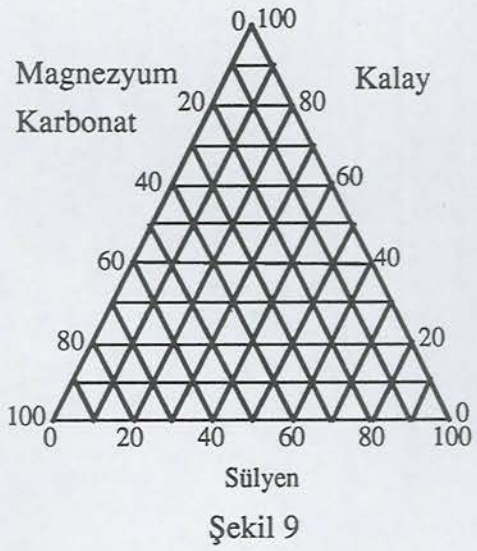
Fotoğraf 4

2.5

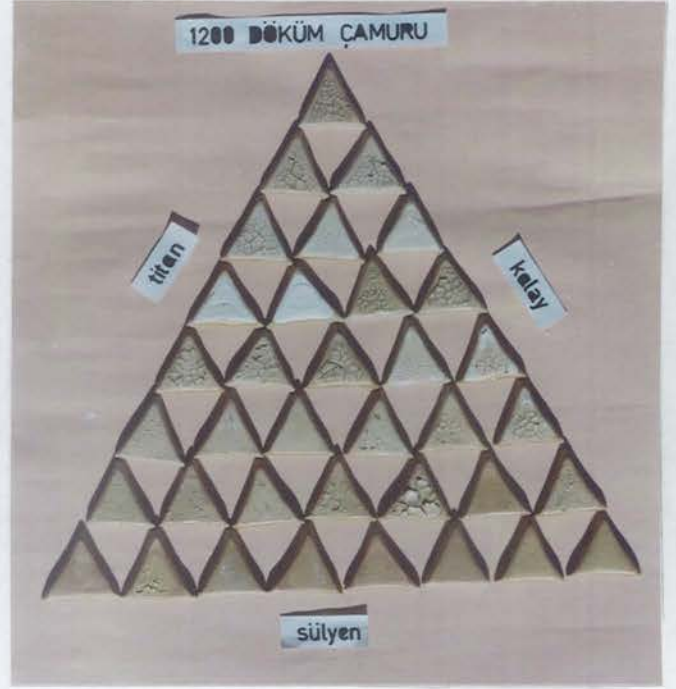
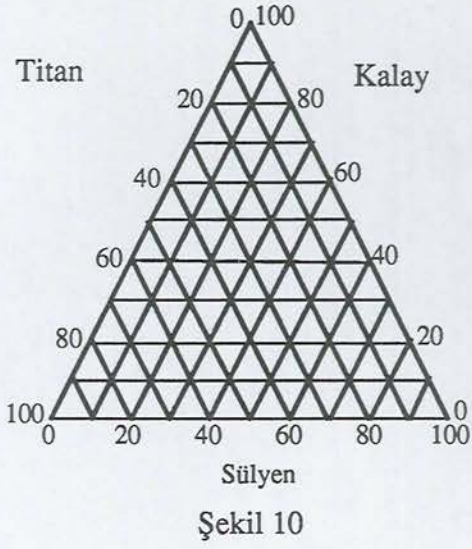
Fotoğraf 5

2.6

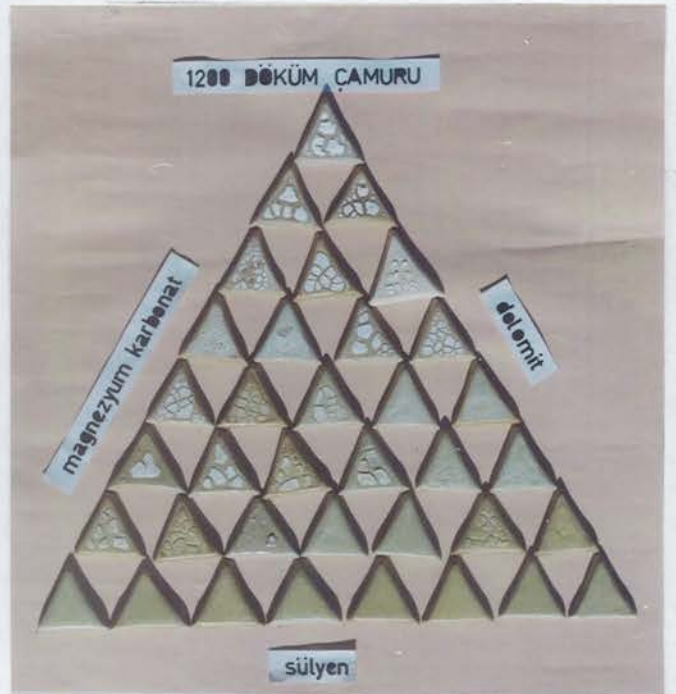
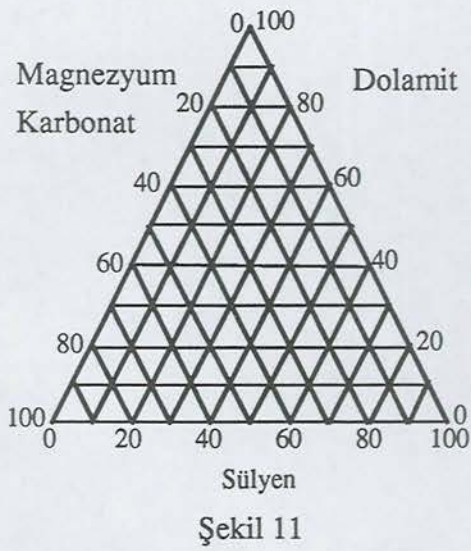
Fotoğraf 6

2.7

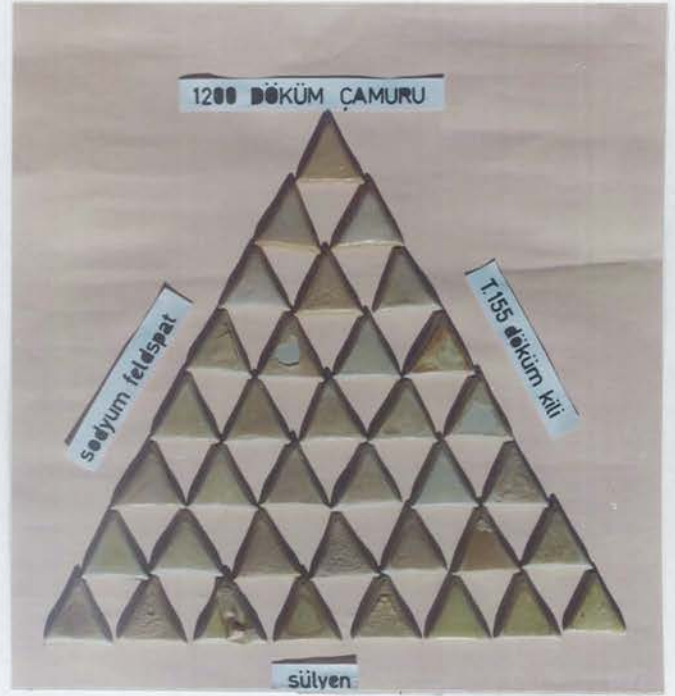
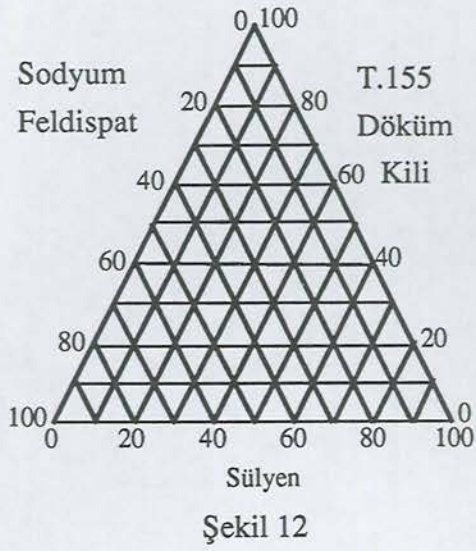
Fotoğraf 7

2.8

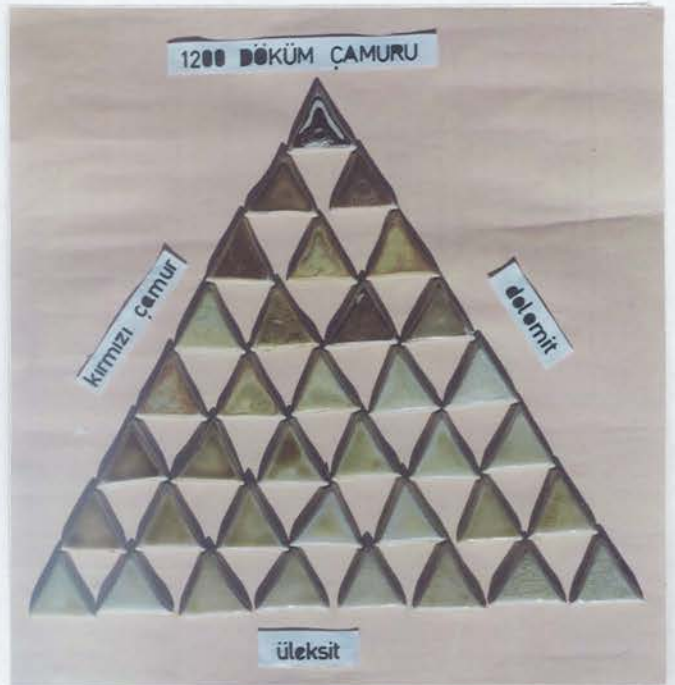
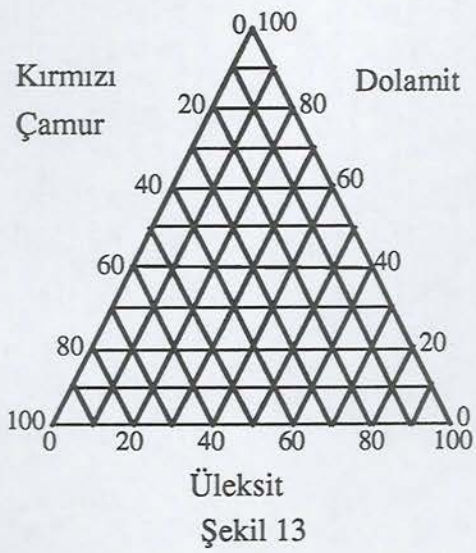
Fotoğraf 8

2.9

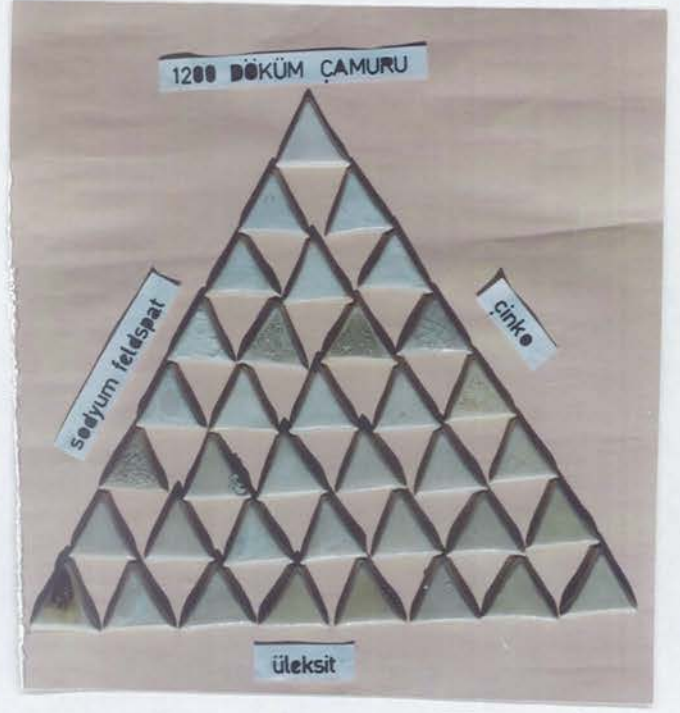
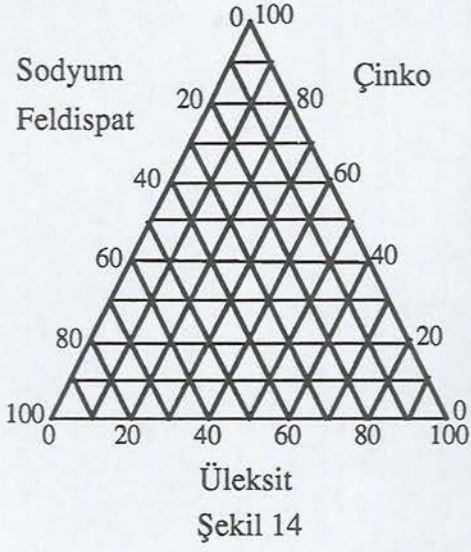
Fotoğraf 9

2.10

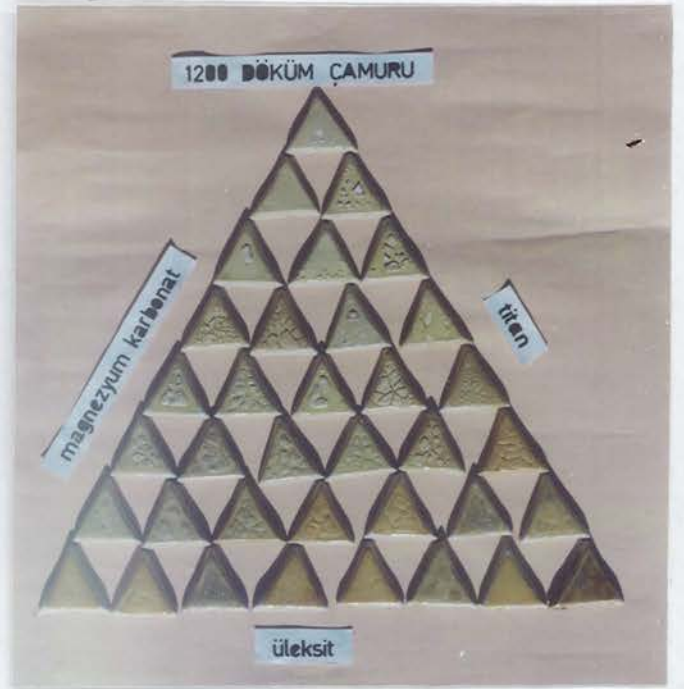
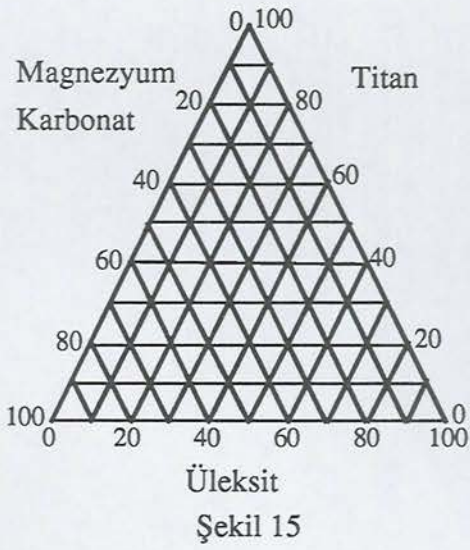
Fotoğraf 10

2.11

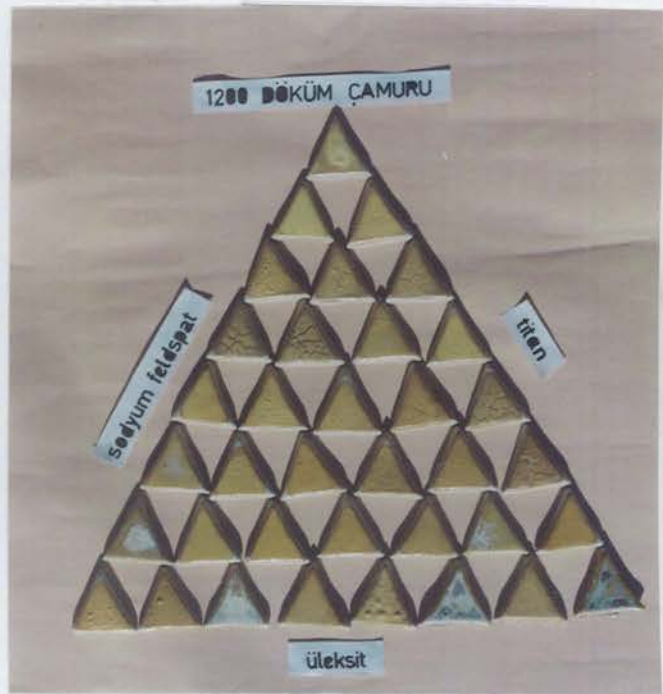
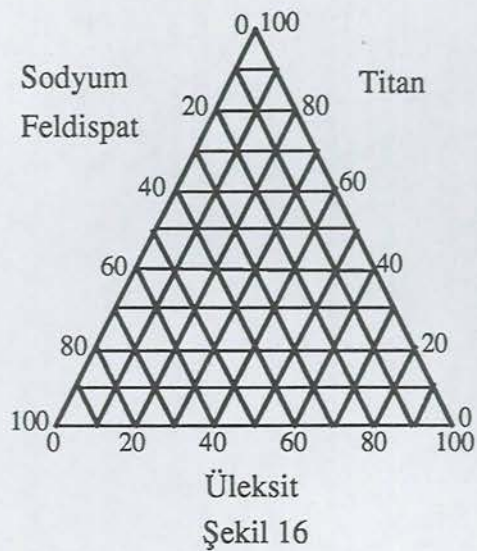
Fotoğraf 11

2.12

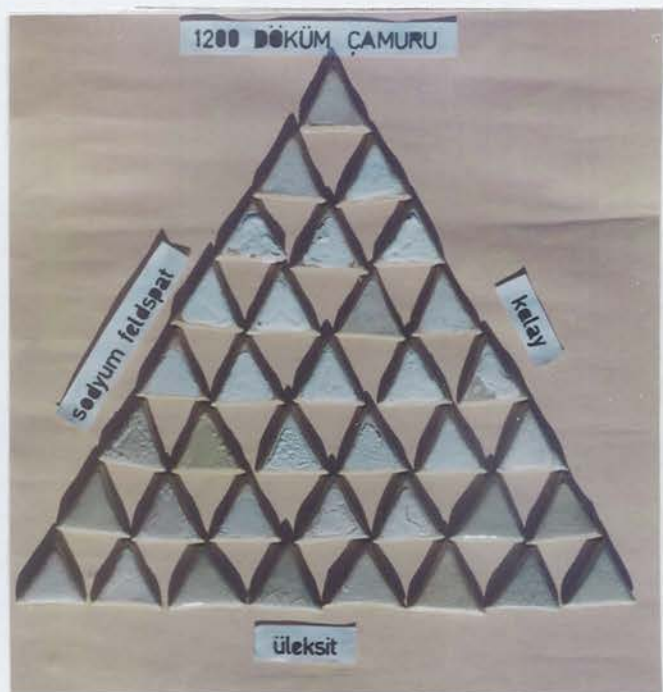
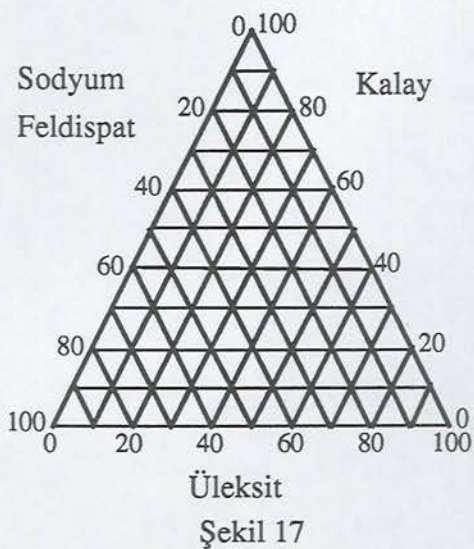
Fotoğraf 12

2.13

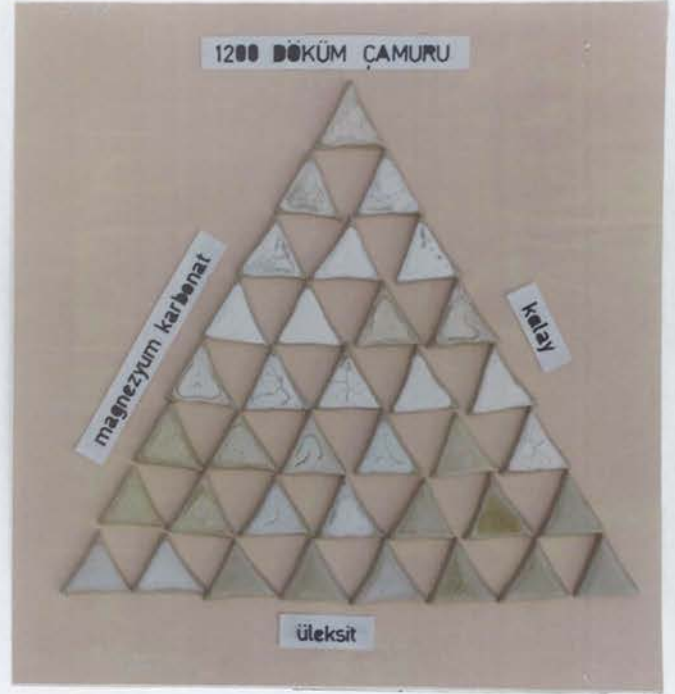
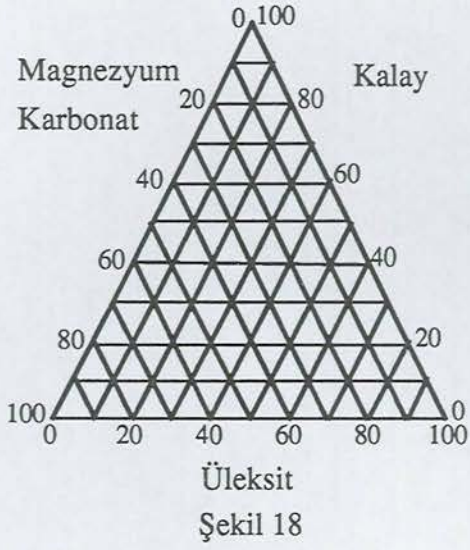
Fotoğraf 13

2.14

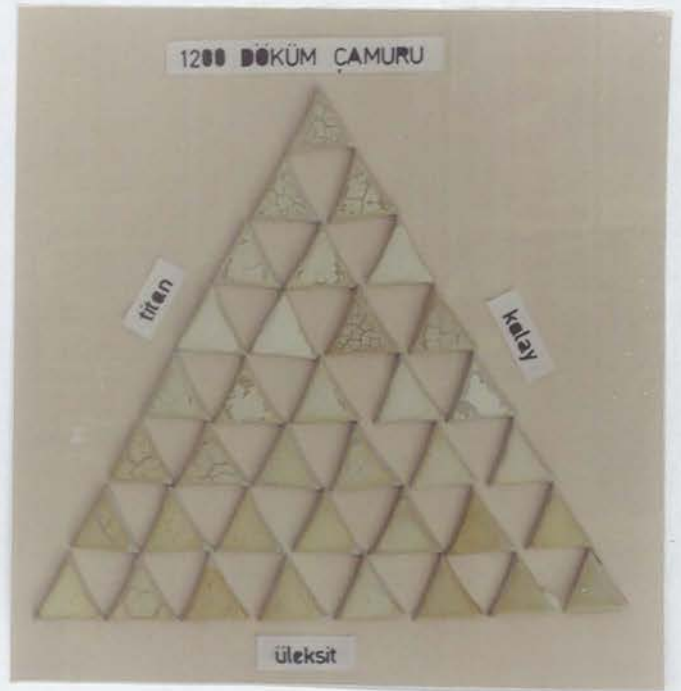
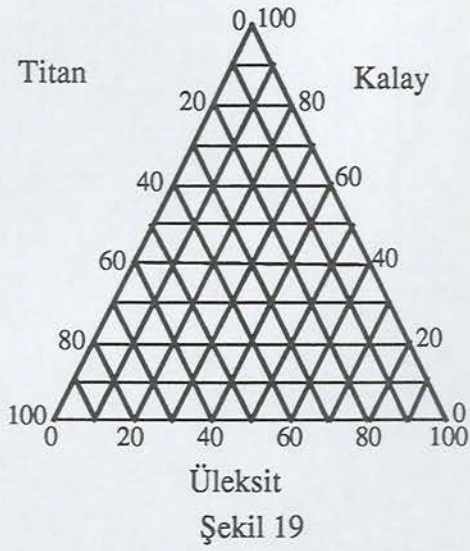
Fotoğraf 14

2.15

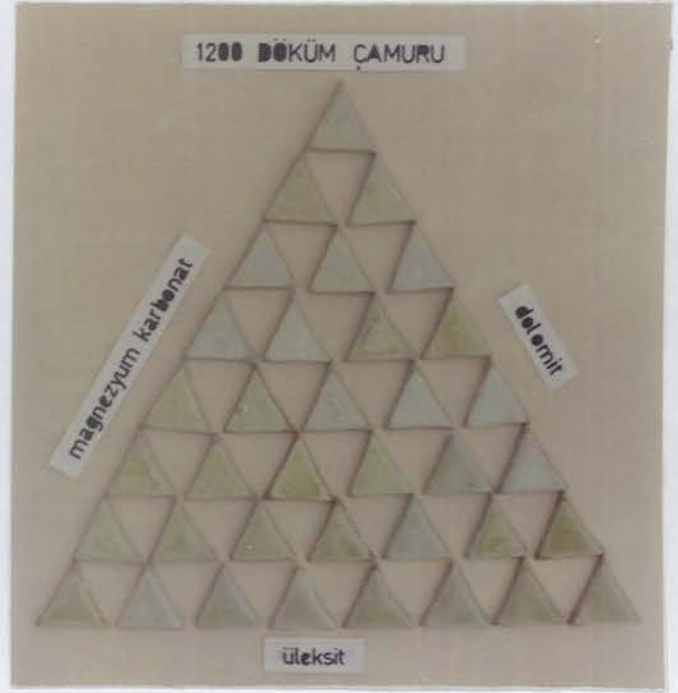
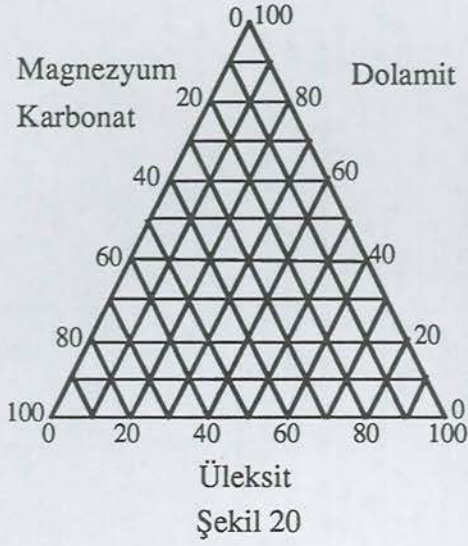
Fotoğraf 15

2.16

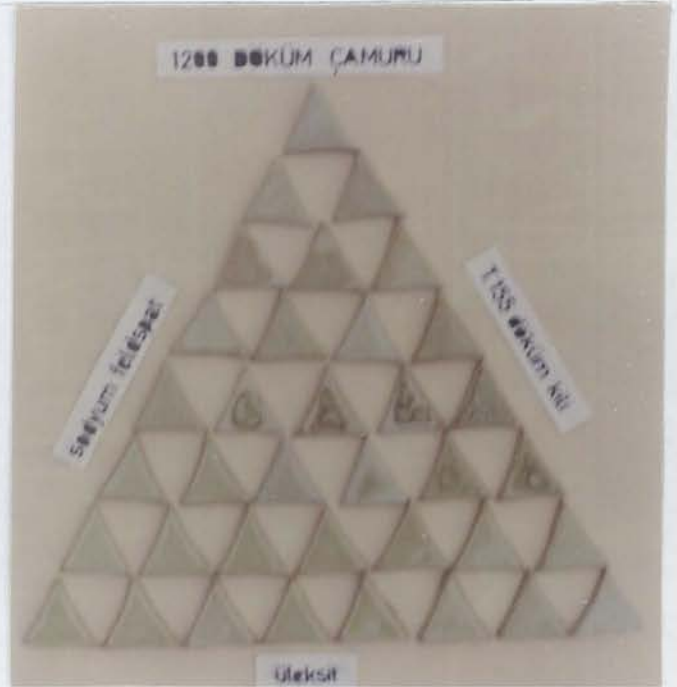
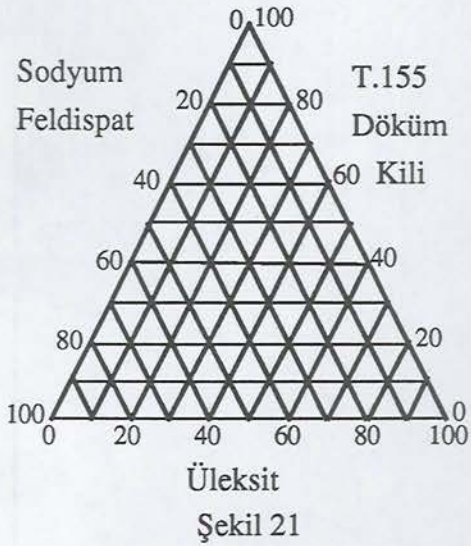
Fotoğraf 16

2.17

Fotoğraf 17

2.18

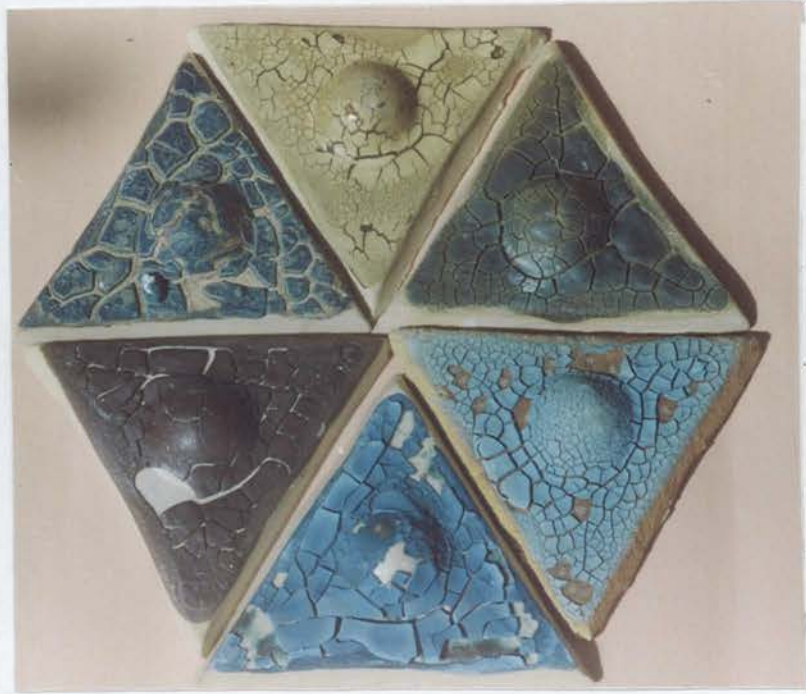
Fotoğraf 18

Reçete No	(°C)	Çamur	Cinsi	Renk Verici Oksitler	Renk																							
					Aventürin	Sarı	Kavuniçi	Kırmızı	Krom Kırmızısı	Açık Yeşil	Yeşil	Koyu Yeşil	Gri	Mavi	Lacivert	Açık Kahve	Kahve	Koyu Kahve	Kahve-Siyah	Siyah								
Sıra No Seğer No	Pişirme Derecesi	Şamot	Döküm																									
5 (VII.12)	1000			Cr ₂ O ₃																								
				Fe ₂ O ₃																								
				CuO																								
				CoO																								
				MnO ₂																								
	1200	X			Cr ₂ O ₃		X																					
					Fe ₂ O ₃																							
					CuO										X													
					CoO											X												
					MnO ₂																						X	
6 (III.20)	1000			Cr ₂ O ₃																								
				Fe ₂ O ₃																								
				CuO																								
				CoO																								
				MnO ₂																								
	1200			X	Cr ₂ O ₃																				X			
					Fe ₂ O ₃																				X			
					CuO		X								X													
					CoO																						X	
					MnO ₂																					X		
7 (III.23)	1000			Cr ₂ O ₃																								
				Fe ₂ O ₃																								
				CuO																								
				CoO																								
				MnO ₂																								
	1200			X	Cr ₂ O ₃																				X			
					Fe ₂ O ₃																				X			
					CuO										X													
					CoO																						X	
					MnO ₂																					X		
8 (VII.26)	1000			Cr ₂ O ₃																								
				Fe ₂ O ₃																								
				CuO																								
				CoO																								
				MnO ₂																								
	1200			X	Cr ₂ O ₃											X												
					Fe ₂ O ₃																					X		
					CuO										X													
					CoO														X									
					MnO ₂																					X		

Fotoğraf – 23

Farklı Renklendirici Oksitlerle Döküm (1200°) Çamuru Denemeleri

Fotoğraf – 24

Farklı Renklendirici Oksitlerle Döküm, Şamot (1200°) Çamuru Denemeleri

Fotoğraf – 25
Döküm (1000°) Çamuru, MnO₂'li
Deneme

Fotoğraf – 26
Döküm (1000°) Çamuru, Fe₂O₃'lu
Deneme

Fotoğraf – 27
Şamot – Döküm (1000° - 1200°), Farklı Renklendirici Oksitlerle Yapılan Denemelerin
Ayrıntısı

2.4 Toplanmalı Sırların Astarlı Denemeleri ve Fotoğrafları

Fotograf - 28
Şamot (1000°) Çamuru, Fe_2O_3 'lü Deneme

Fotograf - 29
Şamot (1000°) Çamuru, Cr_2O_3 'lü Deneme

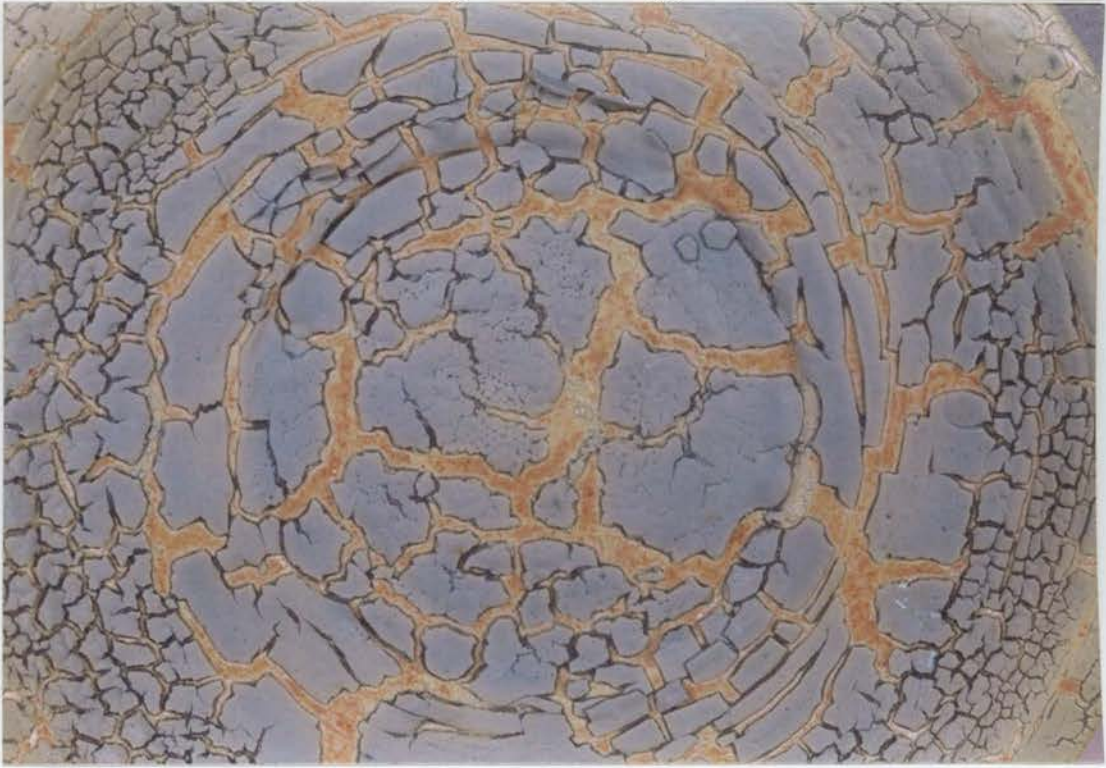
Fotograf - 30
Döküm (1000°) Çamuru, CoO'lu Deneme (Astar ile)

Fotograf - 31

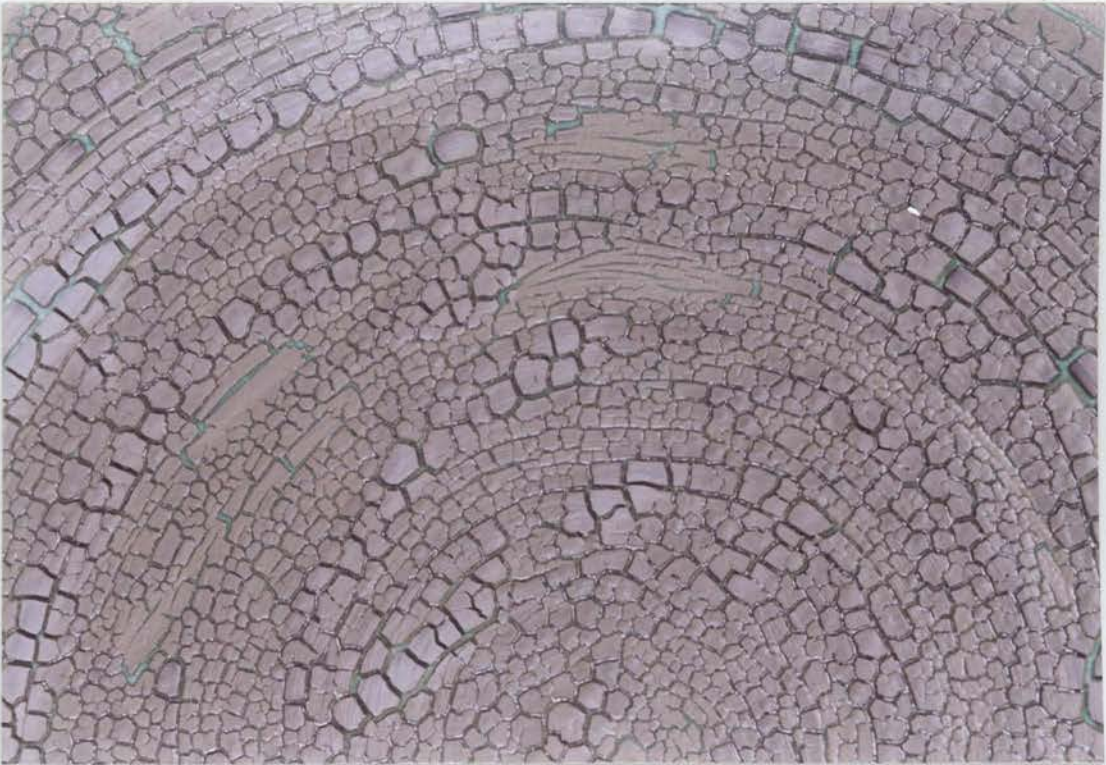
Döküm (1000°) Çamuru, CuO'lu Deneme (Astar ile)

2.5 Olumlu Sonuç Veren Toplanmalı Sır Uygulamalarından Örnekler

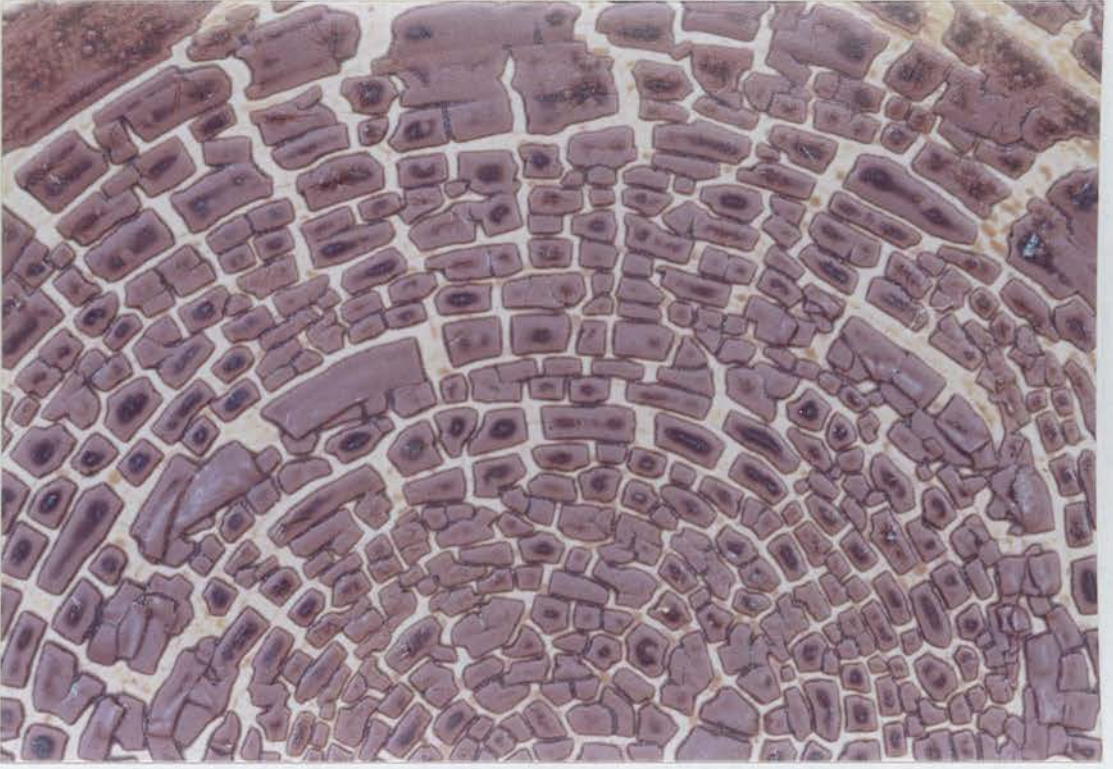
Fotoğraf – 32

Toplanmalı Sır Uygulamasından Detay

Fotoğraf – 33

Toplanmalı Sır Uygulamasından Detay

Fotoğraf – 34
Toplanmalı Sır Detayı

Fotoğraf – 35
Toplanmalı Sırın Yatay Yüzeyde Uygulanması

SONUÇ

Artistik sırlar grubu içinde yer alan toplanmalı sırları elde etmek için gerekli denemeler ve araştırmalar yapılmış, olumlu sonuçlar alınmıştır. 1000⁰c ve 1200⁰c'de yapılan pişirimler sonucunda 1200⁰c'de daha olumlu sonuçlar elde edilirken, 1000⁰c'de aynı hammaddelerle yapılan denemelerde, daha az olumlu sonuçlar alınmıştır. Fakat oksitlerle renklendirme aşamasında, olumlu toplanmalı denemelerin 1000⁰c'de daha etkili ve hoş görünümlü sonuçlar verdiği gözlemlenmiştir.

Toplanma oluşumuna en fazla etki eden hammaddenin magnezyum karbonat olduğu belirlenmiştir. Magnezyum oranı arttıkça toplanma artmıştır. Magnezyum karbonat ve titan ile yapılan tüm denemeler olumlu sonuçlar vermiştir. Renklendirme aşamasında, kobalt ve krom oksitlerin toplanma oluşurmada etken olduğu anlaşılmıştır. Titan ve kalay ile yapılan denemelerde matlık elde etmenin yanında sırda toplanma az oranda oluşmuştur. Kırmızı çamur ve T.155 döküm kili ile yapılan bazı grup denemelerinden hiç olumlu sonuç alınamamıştır. Sodyum feldspat, çinko ve kalay ile yapılan grup denemelerinde toplanma görülmemiştir. Fakat kalayın titan ile yapılan denemelerinde toplanma görülmüştür.

Astar ile yapılan denemelerde olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Renkli astar ve üstüne sürülen renkli toplanmalı sırlar, bize zengin görünüşler vermişlerdir.

Toplanmalı sırlar mat olmakla birlikte, bu araştırmada kristalli ve aventurinli toplanmalarda elde edilmiştir. Buna rağmen toplanmanın etkisiyle bu sırlar, akışkan olmadıkları için hem dik yüzeylerde hem de yatay yüzeylerde rahatlıkla kullanılmıştır. Tüm denemelerin sonucunda, olumlu ve renklendirilmiş toplanmalı sırlar ile zengin doku, renk ve görünüşler elde edilmiştir.

KAYNAKÇA

ARCASOY, Ateş. **Seramik Teknolojisi**. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Anasanat Dalı Yayınları, No:2. Ankara: Meteksan Limited Şirketi,1988.

AYTA (CILIZOĞLU), Tülin. “ Toprak Sanatlarında Dekoratif Uygulama.” Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, 1976.

BEHRENS, Richard. **Ceramic Glazemaking**. Eighth Printing. U.S.A: Publisher of Ceramic Monthly, 1976.

BIRKS, Tony. **Pottery**. London: Fakenham Press Limited, 1979.

BOZDOĞAN, İhsan. “Sır hammaddeleri ve sır kompozisyonu” Türk Seramik Derneğinin “Seramik sırları”seminerine sunulan bildiri (Eskişehir, 16 Kasım 1993).

CLARK, Kenneth. **The Potter’s Manual**. Third Printing. London: Quarto Publishers, 1996.

COLBECK, John. **Pottery Materials**. London: Bt Bastsford Limited, 1988.

GARTSIDE, Brian. “Thic and Easy” **Ceramic Review**, Number 157, E5.20:s.27, January – February 1996.

GENÇ, Pınar. “ Aventurin Oluşturabilen Bakır, Demir, ve Krom Oksitlerle Yapılan Sır Araştırmaları.” Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi. Anadolu Üniversitesi SBE, Eskişehir, 1994.

- GENÇ, Soner.** “Kristal Sırların Araştırılması ve Sır İçinde Kristal Nüvelerin Geliştirilmesi (1200⁰C).” Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi. Anadolu Üniversitesi SBE, Eskişehir, 1993.
- HOPPER, Robin.** **The Ceramic Spectrum.** A Simplifret Approacht Glaze & Color Development, U.S.A: 1984.
- İŞMAN, Faruk.** **Seramik Teknolojisi, Sır, Seramik Boyaları ve Seramik Dekorasyon Teknikleri.** İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu. İstanbul: Teknik Yayınlar Serisi, 1969.
- MCKEE, Charles.** **Ceramics Handbook.** A Guide to Calculation, Meterials, and Processes. U.S.A: 1984.
- METE, Zeliha ve ANDİÇ, Lale.** “Bitki Küllerinin Artistik Sırlarda Değerlendirilmesi” Türk Seramik Derneği tarafından düzenlenen II. Uluslararası Seramik Kongresinde Geleneksel Seramikler Semineri’ne sunulan Bildiri (İzmir. 24-28 Ekim 1994) .
- KENNY, John.** **Ceramic Sculpture.** Seventh Printing. U.S.A: 1953.
- NELSON, C. Glenn.** **Ceramic, A Potter’s Handbook.** C. B. S. College Pupliching. Newyork, Holt, Rinehart and Winston: 1984.
- NIGROSI, I. Leon.** **Claywork Form and İdea in Ceramic Desing.** Second Edition. Worcester, Massachusetts (U.S.A): Davis Publications, 1986.
- ŞÖLENAY, Emel.** “Seramik Bünyeyi Oluşturan Hammaddelerin Kimlik Kartlarının Belirlenmesi” Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi. Anadolu Üniversitesi, G.S.F, Eskişehir 1991.
- TAYLOR, J.R ve BULL, A.C.** **Ceramics Glaze Technology.** London: Published of Ceramics Pergamon Press, 1986.

TIPTON, Barbara. **Answers to Potters.** Thirt Printing. Columbus, Ohio (U.S.A):
Publishers Ceramics Monthly, 1994.

YILDIRIM, Nihat. “Sır Hataları” Türk Seramik Derneğinin “Seramik Sırları”
Seminerine sunulan Bildiri (Eskişehir. 16 Kasım 1993) .

YILMABAŞAR, Jale. **Jale Yılmabaşar Seramikleri, Yöntemleri.** Ankara: Türk
Tarih Kurumu Basımevi, 1980.

ZAKIN, Richard. **Ceramics Mastering the Craft.** London: 1990.